

Kansalaismielipide ja kunnat

Kansalaismielipide ja kunnat

Ilmapuntari 2004

KUNNALLISALAN KEHITTÄMISSÄÄTIÖ
KAKS

KANSALAISMIELIPIDE JA KUNNAT

Ilmapuntari 2004

Kunnallisalan kehittämissäätiön

Polemia-sarjan julkaisu nro 55

© Pole-Kuntatieto Oy

Vammalan Kirjapaino Oy, Vammala 2004

ISBN 952-5514-14-5

ISSN 1235-6964

Sisällys

ESIPUHE 7

1 JOHDANTO 9

2 KUNNALLISHALLINTO – MITÄ SE ON? 11

2.1 Kokoava yleiskuva 11

2.1.1 Nykyiset näkemykset 11

2.1.2 Näkemysten muuttuminen 1996–2004 12

2.1.3 Näkemuserojen pääpiirteet 13

2.2 Kunnallisen järjestelmän tarpeellisuus ja toimivuus 15

2.2.1 Tarvitaanko kunnallishallintoa? 15

2.2.2 Toiminnan tehokkuus ja laatu 17

2.2.3 Viime vuosien kehitys 17

2.3 Kunnallinen demokratia, itsehallinto ja päätöksenteko 18

2.3.1 Kuntalaisten vaikutusmahdollisuudet 18

2.3.2 Luottamushenkilöiden asema päätöksenteossa 19

2.3.3 Kansanäänestyksetkö käyttöön? 21

2.3.4 Vaiko puhdas virkamiesvalta? 22

2.4 Kuntien talous ja palvelutuotanto 23

2.4.1 Kunnallisen toiminnan volyyymi 23

2.4.2 Kunnallisten palveluiden riittävyys 26

2.4.3 Auttaako yksityistäminen? 29

2.4.4 Ovatko ongelmat kuntapäätäjien syytä? 30

3 KUNTAVAALIT VALITSIJAIN JA VALITTUJEN SILMIN 32

3.1 Kuntalaisten osallistumishalukkuus 32

3.1.1 Kiinnostus kunnallisia luottamustehtäviä kohtaan 32

3.1.2 Kiinnostus järjestö- ja yhdistystoimintaa kohtaan 34

3.2 Kannattaako kuntavaaleissa äänestää – motivaatio ja äänestäjät
tyypit 36

- 3.3 Millainen on hyvä kunnanvaltuutettu? 38
 - 3.3.1 Yleiskuva odotuksista 38
 - 3.3.2 Odotusten muuttuminen 1996–2004 40
 - 3.3.3 Väestötekijöiden yhteys mieltymyksiin 41
 - 3.3.4 Puolueittaiset mieltymysprofiilit 43
 - 3.3.5 Odotukset vs. valtuutettujen arviot omista ominaisuuksistaan 45

KUVIOT 48

Esipuhe

Kunnallisvaalivuonna toteutettu *Kansalaismielipide ja kunnat – Ilmapuntari 2004* erittelee kansalaisten ja nykyisten kunnanvaltuutettujen mielipiteitä tärkeistä kunta-asioista. Kyselytutkimuksella haetaan lisäksi vastauksia valtuutetulta vaadittavista ominaisuuksista. Siitä selviää myös, onko halukkuus osallistua politiikkaan ja erityisesti kunnallispolitiikkaan nousussa vai laskussa. Sekä paljon muuta.

Tutkimuksen, kuten sarjan aiemmatkin osat, on Kunnallisalan kehittämissäätötoimikunnan toimeksiannosta toteuttanut TNS Gallup Oy (ennen Suomen Gallup Oy). Hankkeen suunnittelijana ja vastaavana johtajana on toiminut yksikönjohtaja Juhani Pehkonen. Raportin tekstin ja grafiikan on laatinut erikoistutkija Pentti Kiljunen. Esitän tekijöille parhaat kiitokset.

Elokuussa 2004

Lasse Ristikartano

Asiamies

Kunnallisalan kehittämissäätötoimikunta KAKS

1 Johdanto

Tässä raportissa esitetään keskeiset tulokset tutkimuksesta, jolla selvitettiin suomalaisten suhtautumista kunnallishallintoon. Kysymyksenasettelu on laaja ja kattaa useita teemakokonaisuuksia. Kunnallisen toiminnan kuvaa ja kehittämistarpeita hahmotellaan niin kunnallisen demokratian kuin palvelutuotannon ja taloudenkin näkökulmasta. Tutkimuksen erityisteemana ovat kuntavaalit.

Raportti sisältää kaksi keskeistä vertailuasetelmaa. Kuntalaisten mielipiteitä verrataan kunnallisten vaikuttajien mielipiteisiin ja mitataan niiden välistä etäisyyttä. Toinen vertailuasetelma on ajallinen: mielipiteiden nykytilan ohella tutkimus kartoittaa suhtautumisessa tapahtuneita muutoksia. Vertailun tekevät mahdolliseksi aiempina vuosina kerätyt, kysymyksenasettelultaan osin samansisältöiset aineistot. Raportti on tutkimussarjan kolmastoista. Aiemmin on julkaistu Ilmapuntarit vuosilta 1992–2003.

Tämänkertainen tutkimusaineisto koostuu kahdesta erillisestä osa-aineistosta. Perusaineistona on koko maan (pl. Ahvenanmaa) 15 vuotta täyttäneitä väestöä edustava 1 005 hengen aineisto. Se kerättiin henkilökohtaisina haastatteluina 8.4.–10.5.2004. Vertailuryhmänä toimivat kunnanvaltuutetut. Miltei kaikissa mittauksissa mukana olleet kunnanjohtajat jätettiin tällä kertaa lepovuoroon. Valtuutettuja edustava aineisto kerättiin postikyselyinä 10.5.–28.6.2004, ja siihen kuuluu 750 vastaajaa (vastausprosentti 51,7 %).

Valtuutetut otettiin mukaan tutkimukseen, koska heidän näkökulmansa koettiin kiinnostavaksi erityisesti kuntavaalivuonna. Ajankohta sävyttää myös tutkimuksen kysymyksenasettelua. Siinä palatettiin paljolti edellisen vaalivuoden 2000 tutkimuksen teemoihin. Raportissa puntaroidaan mm. hyvän kunnanvaltuutetun ominaisuuksia sekä kuntalaisten omakohtaista halukkuutta lähteä mukaan kunnallisiin luottamustehtäviin.

Raportissa verbalisoidaan ja visualisoidaan tutkimuksen päätuloksia. Graafisten kuvioden osuus siinä on suuri, koska tutkittavat asiat ovat konkreettisia ja kuviot selittävät pitkälti itse itseään. Aineiston laajuuden ja moniulotteisuuden vuoksi kaikkia tuloksia ei ole mahdollista eikä järkevää kirjoittaa systemaattisesti ”auki”. Raportin tehtävänä on lähinnä jäsentää aineistoa ja johdattaa lukijaa diagrammien tarkasteluun ja omien havaintojen ja tulkintojen tekoon.

2 Kunnallishallinto – mitä se on?

Pelkistävä vastaus otsikon kysymykseen saadaan laajasta kunnallisen toiminnan ”kokovartalokuvaa” hahmottelevasta kysymyssarjasta. Siinä vastaajien tuli ottaa kantaa erilaisiin kunnallishallintoa ja kunnallisia palveluita koskeviin luonnehdintoihin ja uudistus-ehdotuksiin. Arvioitavat luonnehdinnat olivat sisällöltään moniaineksisia ja ristiriitaisia – aivan kuten asiasta käytävä julkinen keskustelukin, josta kysymyssiot on johdettu.

Koska kysymyssarja koskettaa laajasti kunnallisen toiminnan eri puolia, se toimii raportin jäsenyyksen sateenvarjona, jonka suojiin tutkimuksen muiden samoja teemoja koskevien kysymysten tulokset on koottu. Näin siksi, ettei samoista asioista puhuttaisi toistuvasti raportin eri luvuissa.

2.1 Kokoava yleiskuva

2.1.1 NYKYISET NÄKEMYKSET

Yleiskuva tuloksista on yksiselitteisesti kunnallista toimintaa arvoettava. Kunta nähdään ennen muuta ”kansalaisten hyvinvoinnin keskeiseksi tuottajaksi ja takaajaksi” (83 % yhtyy näkemykseen ainakin jossain määrin). Samalla sen katsotaan olevan ”palvelutuotan-

noltaan monipuolinen ja laadukas” (71 %). Kun listaan lisätään vielä vertailussa korkealle kohoava määre ”tehokas ja toimiva järjestelmä” (62 %), kansalaismielipide ei jätä sanottavaa tulkinnanvaraa. (Kuvio 1.)

Jos kohta jotkin nykykäytäntöä kritisoivat ja kunnallishallinnon keventämistarvetta korostavat näkökohdat nostavatkin profiilissa päätään, saa säilyttävä, totutussa pitäytymään pyrkivä linja kansalaisilta suuremman kannatuksen. Niitä, jotka katsovat kunnallisen toiminnan olleen viime vuosina ”liiallisen karsinnan ja leikkausten kohteena”, on selvästi enemmän (66 %) kuin niitä, jotka näkevät sen ”kaipeavan perusteellista karsintaa ja keventämistä” (47 %).

Kannanottojen osittaisen ristiriitaisuuden voitaneen tulkita heijastavan kuntadebatille ominaisia väärin säästetty -väitteitä. Kaksijakoinen tulos on ymmärrettävä ja inhimillinen, kun ajatellaan, millaisia mielipiteenmuodostuksen eväitä julkinen keskustelu asiasta on antanut. Eri intressi- ja taustaryhmiä edustavien asiantuntijoiden ja poliitikkojen lausumat ovat olleet nekin ristiriitaisia ja epämääräisiä. Osin samankaltainen kyllä ja ei -tulos saatiin vuoden 2003 tutkimuksessa, kun kansalaisten tehtävänä oli eritellä hyvinvointiyhteiskunta-käsitteen merkitystä.

2.1.2 NÄKEMYSTEN MUUTTUMINEN 1996–2004

Kysymyssarja sisältyi miltei samassa muodossa myös vuosien 1996 ja 2000 tutkimuksiin. Aineistojen yhteisten mittareiden tuloksia vertaamalla voidaan tehdä päätelmiä kunnallisvaalivuosien välillä tapahtuneista suhtautumismuutoksista.

Vaikka joitakin verraten selviä kehitystrendejä voidaan nimetä, kokonaisuutena muutosten tarkastelu antaa hieman vaikeasti tulkitettavan kuvan. Sitä hämärtää arvioinneissa näkyvä systemaattinen ”tasolasku” edelliseen mittaukseen nähden. Kaikki tiedustellut luonnehdinnat liitetään nyt kunnallishallintoon jonkin verran aiempaa haluttomammin. Koska tämä koskee niin myönteisiä kuin kielteisiäkin luonnehdintoja, sen määrittäminen, onko kunnallisen toimin-

nan kuva parantunut vai heikentynyt, jää jossain määrin sopimuk-
senvaraiseksi. (Kuviot 2a ja 2b.)

Varauksellisuuden kasvuun viittaa se, että suurimmat muutokset
vuodesta 2000 nähdään positiivisten määreiden kohdalla. Esimer-
kiksi keskeinen luonnehdinta ”tehokas ja toimiva järjestelmä” liite-
tään nyt kuntiin merkittävästi harvemmin (62 %) kuin neljä vuotta
sitten (81 %). Vuoden 1996 kannoista (66 %) nykyiset kannat eivät
kuitenkaan poikkea paljonkaan. Samankaltainen asennekehitys näh-
dään myös mm. määreen ”palvelutuotannoltaan monipuolinen ja laa-
dukas” kohdalla.

Toisensuuntaiseen tulkintaan oikeuttavat jotkin kriittisyyden vä-
hentymisestä kertovat muutokset. Näkemykseen ”on nostanut vero-
tuksen kestävämmän korkealle tasolle” yhtyvien osuus on pudon-
nut paljon (-16 prosenttiyksikköä) neljän vuoden aikana. Kun sa-
malla otetaan huomioon aikaisempi asennekehitys, verokriittisyyden
todetaan vähentyneen seuranta-aikana trendinomaisesti.

Myös tyytymättömyyttä luotaavat määreet ”etääntynyt kansalai-
sista ja heidän tarpeistaan” (-10 prosenttiyksikköä) ja ”ollut viime
vuosina liiallisen karsinnan ja leikkausten kohteena” (-15 prosent-
tiyksikköä) saavat nyt selvästi aiempaa vähemmän kannatusta. Näitä
kuten muitakin suhtautumismuutoksia tarkastellaan yksityiskohtai-
semmin jäljempänä.

2.1.3 NÄKEMYSEROJEN PÄÄPIIRTEET

Valtuutetut vs. kuntalaiset

Tutkimuksen tämänkertaisen vertailuryhmän, kunnanvaltuutettujen,
kannanotot ovat pitkälti samankaltaisia. Kärkisijalle valtuutettujen
listalla kohoaa näkemys kunnasta kansalaisten hyvinvoinnin keskei-
senä tuottajana ja takaajana (95 %). Palvelutuotannoltaan monipuol-
lisena ja laadukkaana (87 %) sekä sosiaalista oikeudenmukaisuutta
ja tasa-arvoa toteuttavana (83 %) kuntaa pitää niin ikään miltei jo-
kainen valtuutettu. (Kuvio 3.)

Valtuutettujen tapa arvostaa, nähdä ja tulkita asioita on kokonaisuudessaan ehkä yllättävänkin yhdenmukainen kuntalaisten tavan kanssa. Edustajien ja edustettavien samanmielisyys kertoo edustuksellisuuden toteutumisesta kunnallisessa demokratiassa. Harmonia saattaa vaikuttaa hämmentävältä tutkimussarjan aiempien tulosten valossa. Kunnallisten vaikuttajien vertailuryhmän muodostuessa kunnanjohtajista mielipide-erot ovat tavanneet olla olennaisesti suurempia.

Rinnastettaessa ryhmien kannat suoraan toisiinsa havaitaan silti joitakin suhtautumiseroja. Kuntalaisten kannat ovat miltei kauttaaltaan astetta skeptisempiä. Ainoat kriittiset näkökohdat, jotka valtuutetut allekirjoittavat kuntalaisia useammin, koskevat valtion roolia (”joutuu toimimaan liiaksi valtion määräysvallassa”) sekä kunnissa toteutettuja säästötoimia (”ollut viime vuosina liiallisen karsinnan ja leikkausten kohteena”). (Kuviot 4a ja 4b.)

Verrattaessa valtuutettujen nykyisiä kantoja ryhmän neljän vuoden takaisin (silloisten valtuutettujen) kantoihin nähdään niissä liikettä. (Valtuutetut eivät olleet mukana vuoden 1996 tutkimuksessa.) Kuten kuntalaisten keskuudessa, myös valtuutettujen keskuudessa usko kuntasysteemiin tehokkaana ja toimivana järjestelmänä on heikentynyt. Myös muilta osin ryhmien suhtautumisen muutoksissa havaitaan yhdenmukaisuutta. Näkemyksen, että kunnat ovat etäännyneet liiaksi kuntalaisista ja heidän tarpeistaan, torjuvat aiempaa topakammin myös valtuutetut. Luottamushenkilöiden vaikutusmahdollisuudet ryhmä arvioi – niin ikään kuntalaisten tavoin – paremmiksi kuin neljä vuotta sitten. (Kuvio 5.)

Väestöryhmittäiset näkemuserot

Väestön sisäiset suhtautumiserot ovat kokonaisuutena niukkoja. Kunnallisen toiminnan ”kokovartalokuva” piirtyy verrattain yhdenmukaiseksi eri väestöryhmien arvioinneissa. Erot ovat pääasiassa painotus- tai aste-eroja.

Sukupuoli erottelee kuntakuvia kokonaisuutena vain vähän. Selvin ero ilmenee siinä, että naiset ovat kokeneet toteutetut säästötoi-

met kivuliaampina kuin miehet. Ikä korreloi kannanottoihin verraten laimeasti. Koulutetut pitävät kuntaa tehottomampana toimintakokonaisuutena kuin vähemmän koulutetut. (Ei kuvioita.)

Edes tavallisesti takuuvarma vaihtelulähde puoluekanta ei loihdi tuloksista esille mullistavia mielipide-eroja. Erot ovat, siinä määrin kuin niitä esiintyy, paljolti totunnaisten käsitysten mukaisia. Puolueet voi toki tuloksista tunnistaa. Keskustan kannattajat korostavat hieman keskimääräistä enemmän mm. kunnan merkitystä osallistumiskanavana. SDP:n profiili jää verraten ilmeettömäksi. Näkyvin ero keskimääräisiin vastauksiin ilmenee yksityistämisen vieroksuntana.

Astetta omaleimaisempi on kokoomus. Sen kannattajakuntaa luonnehtii selvimmän pyrkimys kuntien palvelutuotannon yksityistämiseen. Vasemmistoliiton profiili muodostuu kaikkein korkeimmaksi ja paljolti kokoomuksen profiilin käänteiskuvaksi. Vieroksu- tuin asia on yksityistäminen, ja leikkaukset ovat olleet aivan liiallisia. Usko järjestelmän tehokkuuteen ja toimivuuteen on tavallista vahvempaa. (Kuvio 6.) Vihreiden kannat (ei kuviossa) ovat näin tarkasteltuna – ehkä hieman yllättäen – yhtä värittömiä kuin suurten yleispuolueiden keskustan ja SDP:n.

2.2 Kunnallisen järjestelmän tarpeellisuus ja toimivuus

2.2.1 TARVITAANKO KUNNALLISHALLINTOA?

Kunnallishallintoa on arvosteltu monista asioista. Sen on sanottu tekevän kaikkea turhaa, toimivan tehottomasti ja maksavan tuhattomasti. Kunnallisen demokratian toteutumisestakin on monen mielestä vain niukalti näyttöä. Kovimmissa kritiikkipuheenvuoroissa on jopa kysytty, tarvitaanko kunnallishallintoa maassamme lainkaan.

Tällainen kysymys kuulostaa suomalaisista jos ei aivan hullunkuriselta, niin ainakin turhalta. Luonnehdinta ”aikansa elänyt järjestelmä, joutaa lopetettavaksi” jää selvästi edellä tarkastellun argumenttilistan tyteen, ts. saa vertailtavista mielipiteistä vähiten kan-

natusta (17 % yhtyy). Ajatuksen torjunta on vähä vähältä voimistunut tutkimuksesta toiseen. (Kuvio 2b.) Valtuutettuja tällainen väite ei vakuuta vähääkään (6 % yhtyy; kuvio 4a).

On paikallaan palauttaa mieliin myös aiempi, muiden kysymysten tuottama tutkimustieto. Näkemys, jonka mukaan ”kunnallinen itsehallinto ja demokratia ovat perusarvoja, joita ei saa heikentää missään oloissa”, on saanut seurannan kaikissa vaiheissa miltei jaksamattoman hyväksynnän (90 % vuonna 2002; kysymys ei sisältynyt tämänkertaiseen aineistoon).

Mihin kunnallishallintoa tarvitaan?

Halu kunnallishallinnon säilyttämiseen ei perustu sen tunnearvoon historiallisena jäänteenä. Järjestelmän tarpeellisuudelle löydetään vakuuttavia käytännön perusteluja. Useampi kuin neljä viidestä (83 %) katsoo kunnan ”kansalaisten hyvinvoinnin keskeiseksi tuottajaksi ja takaajaksi”. Näkemys läpäisee soraäänittä kaikki yhteiskuntaryhmät.

Määre ”takaaja” luonnehdinnassa viittaa osaltaan kunnallishallinnon turvatehtävään, joka vahvistui laman ja suurtyöttömyyden vuosina. Kirjaimellisesti tämä tuli esille vuoden 1996 mittaukseen sisältyneessä määreessä ”yhteiskunnan turvaverkko, jota ilman monet joutuisivat heitteille” (82 % yhtyi).

Toinen kunnallishallinnon olemassaolon keskeinen peruste, ”toeuttaa sosiaalista oikeudenmukaisuutta ja tasa-arvoa”, saa niin ikään laajan hyväksynnän (61 %). Näkemykseen yhtyvien osuus on kuitenkin vähentynyt merkittävästi edellisestä mittauksesta (75 %; vuonna 1996 osuus oli sama kuin nyt) (Kuvio 2a.)

Tärkeiden ja arvokkaiden tehtävien ja vaikutusten ohella kunnallisella toiminnalla nähdään olevan myös kielteisiä seuraamuksia. Pitkälle menevän huolenpidon katsotaan tuottavan myös haittaa. Vajaa kolmannes (30 %) yhtyy näkemykseen, jonka mukaan kunta ”holhoaa ja passivoi kuntalaisia liiaksi”. Väitteen torjunta on kasvanut asteittain vuodesta 1996. Paapomissytykset eivät ole erityisen tunnusomaisia millekään väestöryhmälle. Poliittisella kentälläkin näkemyserot jäävät vähäisiksi. (Ei kuviossa.)

2.2.2 TOIMINNAN TEHOKKUUS JA LAATU

Kunnallishallinnon yleistä toimivuutta mittaavat kysymykset tuottavat ehkä jossain määrin totunnaisista käsityksistä poikkeavia tuloksia. Lähes kaksi kolmasosaa (62 %) pitää kunnallishallintoa ”tehokkaana ja toimivana järjestelmänä”. Toista mieltä tohtii olla runsas kolmannes (35 %). Vuodesta 2000 arvosanat ovat silti tulleet selvästi varauksellisemmiksi. Muutoksen selittäminen tyhjentävästi ei ole helppoa. Osasyyski voitaneen arvella terveydenhuollon ongelmia ja niistä virinnyttä keskustelua. (Kuvio 2a.)

Tuloksen yksityiskohtaisempi erittely kertoo kannanottojen pääsuunnan olevan hyväksyvä lähes kaikissa väestöryhmissä. Tehottomuudesta kuntasektoria kritisoivat muita useammin koulutetuimmat ja johtavat toimihenkilöt. Valtuutettujen arviot ovat hieman myönteisempiä kuin kuntalaisten. (Kuvio 7.) Kun valtuutettujen kantoja eritellään puolueittain, voidaan todeta kokoomuksen valtuutettujen olevan muita tyytymättömämpiä kunnallisen toiminnan tehokkuuteen (ei kuviossa).

Kunnallisten palveluiden laatua koskevat arviot ovat merkittävän myönteisiä. Luonnehdintaa ”palvelutuotannoltaan monipuolinen ja laadukas” pitää totena seitsemän kymmenestä (71 %). Tämäkin jakauma viestii silti varauksellisuuden kasvusta. Näkemykseen yhtyvien osuus on laskenut edellisen mittauksen huippuarvostaan (84 %) ja on myös hieman alempi kuin seurannan alussa (77 %). (Kuvio 2a.) Valtuutetuille laadukas ja monipuolinen palvelutuotanto on miltei itsestäänselvyys (87 %; kuvio 3).

Tulkinnassa tulee tosin ottaa huomioon, että samanmielisyyks saat-
taa merkitä myös kriittisyyttä. Joidenkin mielestä palvelut saattavat olla liiankin monipuolisia ja laadukkaita – ja niin muodoin myös kustannuksiltaan kalliita.

2.2.3 VIIME VUOSIEN KEHITYS

Kysymys kuntien toiminnan kehityksestä jakaa kansalaiset miltei kahtia. Niitä, joiden mielestä kunnallishallinto on ”kehittynyt viime

vuosina parempaan suuntaan”, on vain hieman enemmän (49 %) kuin niitä, joiden mielestä näin ei ole tapahtunut (44 %). Viime mittauksesta arviot ovat muuttuneet vain vähän (arviointien yleinen ”tasolasku” huomioon ottaen kaikkein vähiten) ja ovat edelleen hieman parempia kuin 1996. (Kuvio 2b.)

Myönteisen kehityksen kiistäminen ei välttämättä tarkoita kehityksen kokemista kielteiseksi; myös muuttumattomuus mahtuu tähän kantaan. Luvuista voi lukea myös jonkinlaista odotuksiin suhteutuvaa pettymystä: osa vastaajista kokee kriisivuosien jälkeisen palautumisen liian hitaaksi tai peräti katsoo silloisen kuristuslinjan ikään kuin ”jääneen päälle” (ks. myös luku 2.4.1). Tuloksen arviointia hämärtää edelleen käsitteen ”parempaan suuntaan” kahtalaisuus. Samalla kun jotkut surevat kustannusleikkauksia ja niiden seurauksia, toiset kirjaavat säästöt tyytyväisinä.

Toinen mittari antaa toteutuneesta kehityksestä valoisamman kuvan. Vaikka niitä, joiden mielestä kunnat ovat ”etääntyneet kansalaisista ja heidän tarpeistaan”, on määrältään paljon (51 %), osuus on näkyvästi pienempi kuin neljä vuotta sitten (61 %; kuvio 2b). Paitsi kuntien toiminnassa tapahtuneista todellisista muutoksista tämän tyyppiset kannanotot kertonevat poliittisesta perusturhautuneisuudesta ja vieraantumisesta. Myös valtuutetut kiistävät etääntymisväitteen aiempaa(kin) voimakkaammin (kuvio 5).

2.3 Kunnallinen demokratia, itsehallinto ja päätöksenteko

2.3.1 KUNTALAISTEN VAIKUTUSMAHDOLLISUUDET

Päätöksentekoteema sai tämänkertaisen tutkimuksen kysymyksenasettelussa tavallisesta poikkeavan sisällön. Kuntalaisten mielipiteen tarkastelun taustaksi on paikallaan palauttaa mieleen tutkimussarjan aiemmat (mm. vuoden 1995 tutkimuksen) kunnan valtarakennetta koskevat tulokset. Ne henkivät verrattain laajaa (kunnallis)poliittista

vieraantuneisuutta. Kuntalaiset eivät selvästikään kokeneet itseään vallan subjekteiksi, vaan ennemminkin sen objekteiksi.

Tämänkertaisten kysymysten tulosten valossa kuntalaisten vallanpuute ei näytä kovin traumaattiselta. Enemmistön (57 %) mielestä kunnallishallinto on ”kansalaisten vaikutusmahdollisuuksien toimivin väylä”. Eri mieltä on kaksi viidestä (39 %). Arviot ovat hieman epäilevämpiä kuin vuonna 2000, mutta hyvin samanlaisia kuin 1996. (Kuvio 2a.) Valtuutetut – joilla on enemmän omakohtaista näyttöä asiasta – näkevät tilanteen astetta auvoisempana (74 % yhtyy näkemykseen; kuvio 3).

Jokseenkin yhtä monen kuntalaisen (52 %) mielestä kunta on ”näennäisdemokraattinen päätöksentekojärjestelmä”. Tuntien suomalaisten sieluissa aina asuvan politiikanvastaisuuden osuutta voi pitää hillityn tahdikkaana. Houkutus loanheittoon on siinä määrin suuri. Positiivista tulkintaa puoltaa myös kannanotoissa tapahtunut muutos: järjestelmää ei pidetä yhtä näennäisdemokraattisena kuin aiemmissa mittauksissa. (Kuvio 2b.) Valtuutetut kiistävät, jälleen rooliinsa sopivalla tavalla, väitteen kuntalaisia pontevammin. (Kuvio 4.)

2.3.2 LUOTTAMUSHENKILÖIDEN ASEMA PÄÄTÖKSENTEOSSA

Edustuksellisen demokratian toteutuminen kunnissa edellyttää paitsi kuntalaisten kuulluksi tulemistä myös sitä, että heidän valitsemillaan ja valtuuttamillaan luottamushenkilöillä on jonkinlaista sananvaltaa kunnan asioista päätettäessä. Olematta kyyninen voinee todeta, ettei luottamushenkilöiden osallistumisella yleensä ole todellisuudessa sitä merkitystä, joka sille juhlapuheissa annetaan.

Tällaisen näkemyksen saa esille helposti myös haastatelluista kuntalaisista: enemmistö (58 %) katsoo kunnallishallinnon ”luisuneen liiaksi virkamiesten hallintaan luottamushenkilöiden ollessa vailla todellista valtaa”. Runsas kolmannes (37 %) torjuu näkemyksen. Epäilevästä perussuunnastaan huolimatta luvut ovat kuitenkin vähemmän kriittiset kuin neljä vuotta sitten. Kahdeksan vuoden takaiseen tilanteeseen nähden siirtymä on suuri. (Kuvio 2b.)

Valtuutettujen kannat (52 % katsoo vallan luisuneen virkamiehille) osoittautuvat paljolti samanlaisiksi kuin kuntalaisten kannat. Valtuutettujen nyt saatu tulos on kuitenkin vallantäyteinen, kun sitä verrataan ryhmän arvioihin vuonna 2000. Silloin valtuutettujen luvut ilmensivät suoranaista tappiomielialaa (67 % uskoi vallan menehtykseen). (Kuvio 5.) Valtuutetuista vahvimmin valtansa katoamista murehtivat viime mittauksen tapaan Vasemmistoliiton valtuutetut (ei kuviossa). Luottamushenkilöiden ja viranhaltijoiden valtasuhdetta tarkastellaan myös jäljempänä luvussa 2.3.4.

Valtion ja elinkeinoelämän vaikutusvalta

Luottamushenkilöiden päätöksenteolla, kuten kunnallisella demokraatialla ja itsehallinnolla yleensäkin, on rajoitteinaan myös kuntaorganisaation ulkopuolisia voimia. Valtion peukaloruuvi puristaa kuntien itsenäisen toimivallan alueen joskus hyvinkin kapeaksi. Tämä näkemys todentuu selvästi myös kansalaismielipiteessä. Kahden kolmasosan (67 %) mielestä kunnat ”joutuvat toimimaan liiaksi valtion määräysvallassa”. Asiantilaa ei nähdä nyt aivan yhtä ongelmalliseksi kuin neljä vuotta sitten, vaan jokseenkin samanlaiseksi kuin kahdeksan vuotta sitten. (Kuvio 2a.)

Valtuutetut tuntevat valtion suitset vieläkin tiukempina. Lähes neljä viidestä (78 %) yhtyy väitteeseen. Vuodesta 2000 valtuutettujen kannat ovat hieman huojentuneet. (Kuvio 5.) Näkemys yhdistää pitkälti kaikkien puolueiden valtuutettuja, mutta pahimpana piinaa pitävät keskustan valtuutetut. Sama ero ilmeni myös edellisessä mitauksessa. (Ei kuviossa.)

Myös elinkeinoelämän on sanottu tanssittavan kuntia eri tavoin, joskus rivakastikin. Maaginen sana ”työpaikat” on tässä suhteessa erityisen herätteellinen. Täydellisenä talouselämän marionettina kansalaiset eivät kuntaa kuitenkaan pidä. Näkemykset määreen ”yritysten ja elinkeinoelämän toiveiden tahdoton toteuttaja” paikkansapitävydestä polarisoituvat paljon. Rungas kaksi viidennestä (43 %) yhtyy, hieman useampi (47 %) ei. Vuodesta 2000 kriittisyys on vähentynyt näkyvästi. (Kuvio 2b.)

Valtuutettuihin väite talouselämän talutusnuorassa kulkemisesta ei pure samassa määrin, mutta ei tule suoralta kädeltä torjutuksikaan. Runsas kolmannes (36 %) hyväksyy sen, vajaa kaksi kolmannesta (60 %) ei. Myös tätä näkökohtaa valtuutetut arvioivat aiempaa sees-teisemmin. Selvästi eniten asia askarruttaa Vasemmistoliiton valtuu-tettuja. Useimmin sen torjuvat kokoomuksen ja keskustan valtuute-tut.

2.3.3 KANSANÄÄNESTYKSETKÖ KÄYTTÖÖN?

Vaikka suoran kansanvallan käyttö on yleistynyt valtakunnan poli-tiikassa (presidentinvaalit, EU-kansanäänestys), kuntatasolla asia on edennyt kitkaisesti. Neuvoa-antavia kunnallisia kansanäänestyksiä järjestettäessä kuntalaisten kokemukset eivät ole aina olleet rohkai-sevia. Kuntaliitoskysymyksissä ”väärin” äänestäneen enemmistön tah-to on joissakin tapauksissa sivuutettu lopullisessa päätöksenteossa. Ongelmista huolimatta kansanäänestysten käytölle on eräänlainen kestotilaus, minkä vuoksi niitä aina välistä ehdotetaan sovellettaviki-si laajemmin kunnallisessa päätöksenteossa.

Näkemyksiä asiasta luodattiin kahdella väittämämuotoisella ky-symyksellä. ”Kansanäänestys kansanäänestyksestä” tuottaa jossain määrin kahtalaisen tuloksen. Kansanäänestykset kelpaavat kuntalai-sille sinänsä hyvin, mutta niiden tuottamiin päätöksiin suhtaudutaan varovaisesti.

Lähes kolme neljästä (73 %) yhtyy näkemykseen, jonka mukaan ”kunnallisten kansanäänestysten nykyistä laajempi käyttö lisäisi kun-talaisten kiinnostusta kunnallisia asioita kohtaan ja halua osallistua niihin”. Eri mieltä on noin joka neljäs (26 %). Vuodesta 2000 usko asiaan on oireellisesti heikentynyt. (Kuvio 8.)

Hyväksyvä asennoituminen saa enemmistöaseman kaikissa väes-töryhmissä. Keskimääräistä skeptisempiä ovat hyvässä sosiaalisessa asemassa olevat. Porvarillisten puolueiden kannattajat ovat arvioin-neissaan pidättyväisempiä kuin vasemmistopuolueiden kannattajat. (Ei kuviossa.)

Valtuutettujen kannat ovat astetta varauksellisempia kuin kuntalaisten kannat, joskin silti useammin hyväksyviä (58 %) kuin torjuvia (37 %). Ryhmän kanta ei suoranaisesti ole muuttunut. Suopeimpia kansanäänestysten järjestämiselle ovat Vasemmistoliiton valtuutetut.

Kansanäänestyksiä kritisoiva väite, jonka mukaan ”kuntalaisten suorien vaikutusmahdollisuuksien lisääminen esimerkiksi kansanäänestyksin tuottaisi helposti huonoja ja lyhytjänteisiä päätöksiä”, jakaa kansalaiset lähes kahtia. Puolet (51 %) pitää sitä totena ja toinen puoli (45 %) ei-totena. Valtuutettujen kannat ovat kohteliaan hyväksyviä (55 % / 41 %) ilman avointa epäilyä kansan kykyjä kohtaan. Jakaumat ovat käytännössä samat kuin neljä vuotta sitten. (Kuvio 9.)

2.3.4 VAIKO PUHDAS VIRKAMIESVALTA?

Demokratian laventamisen ohella kunnallishallinnon toimivuuden parantamiskeinoksi on ehdotettu demokratian kaventamista. Sivututtamalla poliitikkojen ja heistä koostuvien luottamushenkilöelinten raskassoutuinen riippa päätöksentekoon saataisiin nykyajan vaatimaa nopeutta ja tehokkuutta.

Tämäntyypiset teesit eivät saa suurta kannatusta. Ehdotukseen, jonka mukaan ”kunnanjohtajan ja virkamiesten pitäisi asiantuntijoina saada enemmän päätösvaltaa kunnissa”, suhtaudutaan pikemminkin kielteisesti (63 %) kuin myönteisesti (35 %). Jakauma ei ole asiallisesti muuttunut viime mittauksesta. Jos kohta kansalaismielipide jakautuukin asiassa jonkin verran, valtuutettujen kannoista ei jää epäselvyyttä. Virkamiesvallan lisääminen torjutaan (79 %) suoralta kädeltä. Tämä ei kuitenkaan tapahdu aivan yhtä tylästi kuin neljä vuotta aiemmin. (Kuvio 10.)

Toinen, sumeilemattomaksi muotoiltu teesi ”kunnallishallinto toimisi nykyistä paremmin kokonaan ilman puolueita ja kunnallispoliitikkoja virkamiesten ja asiantuntijoiden voimin” saa jopa edellistä enemmän hyväksyntää. Rungas kaksi viidennestä (43 %) hyväk-

syy, joka toinen (52 %) torjuu. Valtuutettujen mielestä ajatus ei niin sanotusti ole tästä maailmasta (13 % / 83 %). (Kuvio 11.)

Pyrkimättä muuttamaan kansalaismielipidettä muuksi kuin se on tulee kyseisten tulosten tulkinnessa ottaa huomioon joitakin seikkoja. Ainakin osaksi ehdotusten suosiota kohottavat niissä käytetyt käsitteet. Puolueet ja poliitikot ovat jo lähtökohtaisesti peukalot alaspäin kääntäviä termejä, kun taas asiantuntija-käsitteeseen liittyy vahva positiivinen lataus. Asiantuntijan ajatellaan enemmän tai vähemmän näi- visti olevan paitsi tietävä ja taitava, myös objektiivinen. Tähän liittyvä paradoksi on tuttu niin valtakunnan- kuin kunnallispolitiikastakin. Kun asiantuntija valitaan kansanedustajaksi tai kunnanvaltuutetuksi, hän muuttuu asiantuntijasta poliitikoksi, jonka puheet sitten ovat mitä ovat.

Aineisto kertoo myös, ettei kansanvaltaisuusperiaatetta olla valmiita myymään kovin halvalla. Raportissa edellä esitetyn ohella tämä tulee välillisesti esille väittämän ”puolueet ovat tae siitä, että kunnallishallinto toimii kansanvaltaisesti” tuloksessa. Väite kerää enem- män kannattajia (55 %) kuin vastustajia (41 %). Eli niin paljon kuin puolueita vieroksutaankin, niitä ilmankaan ei tulla toimeen. Valtuu- tetuille puolueisiin sidoksissa olevina henkilöinä asia on ymmärret- tävästi selvempi (69 % / 28 %) kuin kuntalaisille yleensä. (Kuvio 12.)

2.4 Kuntien talous ja palvelutuotanto

Luvun otsikko sisältää kaksi isoa asiaa, jotka periaatteessa ansaitsi- sivat kumpikin oman tarkastelunsa. Ne on kuitenkin yhdistetty, koska katsotaan, ettei elimellisesti yhteen kuuluvia asioita voi käsitellä toi- sistaan irrallaan. Kyseessä on kiikkulauta, jonka toisessa päässä ta- pahtuva liike näkyy myös toisessa.

2.4.1 KUNNALLISEN TOIMINNAN VOLYYMI

Lähtökohdaksi on paikallaan tarkastella yleisen tason arviointeja kun- nallisen toiminnan volyyymista. Mielipiteen muodostamiselle siitä,

onko kuntien ongelmana liiallinen lihavuus vai ko laihuus, julkinen keskustelu on antanut kahtalaisia aineksia.

Kuntalaisten kannat painottuvat jälkimmäisestä, so. laihuusongelmasta todistaviksi. Kaksi kolmesta (66 %) katsoo, että kuntien toiminta ”on ollut viime vuosina liiallisen karsinnan ja leikkausten kohteena”. Vaikka luku on suuri, se on kuitenkin olennaisesti pienempi kuin neljä vuotta sitten (81 %). Vuonna 1996 arviot olivat lähellä nykyisiä. (Kuvio 2a.)

Jos kohta aikasarjan – siinä näkyvän neljän vuoden takaisen ”hyppyn” – selittäminen on hieman pulmallista, tulkinnaassa tulee ottaa huomioon olosuhdetekijöiden todelliset muutokset ja myös kysymyksen käsitteet. Jotkut kaiketi katsovat, etteivät leikkaukset ole enää ”viime vuosina” olleet liiallisia, vaikkakin kenties sitä ennen. Tästä huolimatta nyt saatu tulos voidaan kirjata merkiksi tyytyväisyyden kasvusta.

Joka tapauksessa kuntalaiset saavat näkemyksilleen valtuutetuilta vahvan tuen. Nämä ovat toteutettujen leikkaustoimien liiallisuudesta vielä yksimielisempiä (74 %). Samalla huomataan, että myös valtuutettujen kriittisyys on vähentynyt merkittävästi edellisestä mitauksesta. (Kuvio 5.)

Niin valtuutettujen kuin kuntalaistenkin keskuudessa kauimpana toisistaan oleviksi osoittautuvat kokoomuksen ja Vasemmistoliiton edustajat. Jälkimmäiset pitävät leikkauksia laajasti liiallisina, ensin mainitut eivät miellä asiaa yhtä ongelmalliseksi. (Kokoomuksen valtuutetuistakin kuitenkin enemmistö yhtyy näkemykseen.)

Väite ”kaipaa perusteellista karsintaa ja keventämistä” jakaa kansalaiset tasan kahtia: toinen puoli (47 %) puoltaa, toinen (48 %) kieltää. Tuloksen osittaista ristiriitaisuutta edelliseen nähden voinee selittää leikkausten kohdentumisen problematiikalla. Toisin sanoen säästöt ovat olleet liiallisia siltä osin kuin ne ovat kohdentuneet ”väärin” asioihin ja liian vähäisiä siltä osin kuin ne ovat kohdentuneet ”oikeisiin” kohteisiin. Muistettakoon myös, etteivät kansalaisten käsitykset kunnan eri menokohteiden keskinäisestä suuruudesta aina vastaa todellista asiantilaa.

Vuodesta 2000 karsimisen kannatus on laantunut huomionarvoisesti. Kun otetaan huomioon myös aikaisempi asennekehitys, voidaan todeta ehdotuksen vastustuksen kasvaneen trendinomaisesti. (Kuvio 2a.)

Keventämisteesi jakaa näkyvästi myös valtuutettuja. Ajatuksen kieltäviä on kuitenkin enemmän (56 %) kuin sitä puoltavia (42 %). Koska valtuutetut varmaankin ovat perillä kunnan menorakenteesta, tietämättömyyselitys ei suoraan sovi heihin. Muiden tulosten valossa jakaumaa tulee ehkä tulkita niin, että valtuutetut tavoittelevat vastauksillaan pikemminkin toiminnan tehostamista ja resurssien tehokkaampaa käyttöä kuin suoranaista palvelutuotannon pienentämistä.

Kuten kuntalaisten, myös valtuutettujen halu keventämis- ja karsimistoimiin on heikentynyt edellisestä tutkimuksesta (kuvio 5). Kokoomuksen valtuutetut erottuvat tässä yhteydessä selvästi muista: kaksi kolmesta katsoo keventämistä tarvittavan.

Palvelut vs. verot

Kaikella kunnan tuottamalla hyvällä on myös hintansa. Tätä kritisoiva teesi ”on nostanut verotuksen kestävämmän korkealle tasolle” saa ehkä jossain määrin odottamattoman vastaanoton. Väitteen torjuvia on näkyvästi enemmän (60 %) kuin sen hyväksyviä (38 %). Viime mittauksesta siirtymä verojen ”sietämisen” suuntaan on suuri. Kun samansuuntainen muutos havaittiin myös edellisellä vertailuvälillä, kokonaisuusmuutos vuodesta 1996 vuoteen 2004 on mittava. (Kuvio 2b.)

Valtuutetuille ajatus verotuksen kestävämmyydestä on vieläkin vieraampi. Sen paikkansapitävyys kielletään ryhmässä huomattavasti useammin (69 %) kuin myönnetään (27 %). Valtuutettujen asennekehitys vastaa myös tältä osin kuntalaisten asennekehitystä: verot eivät hierrä aivan entisessä määrin. Muita kirvelevämpänä, joskin silti siedettävänä, verotusta pitävät kokoomuksen valtuutetut.

Kuntalaisista verotuksen kestävämmyyttä eivät vastoin odotuksia kritisoi eniten kokoomuslaiset vaan vasemmistoliittolaiset. Aiempaan

tapaan koulutetut hyväksyvät (keskimääräistä korkeammat) veronsa keskimääräistä paremmin. (Ei kuviota.)

Teemasta aiemmin kertynyt seurantatieto tukee nyt saatuja tuloksia. Verot ja palvelut suoraan vastakkain asettava väittäjä (”jos on pakko, on parempi korottaa kunnallisveroa kuin karsia kunnallisia palveluita”) tuotti aikavälillä 1992–2003 poikkeuksellisen selkeän asennetrendin. Veronkorotuksia pidettiin vuosi vuodelta pienempänä pahana siten, että niiden kannalla oli viimeksi tehdyssä mittauksessa jo yli neljä viidesosaa väestöstä. (Kysymys ei sisällynyt tämänkertaiseen tutkimusaineistoon.)

2.4.2 KUNNALLISTEN PALVELUIDEN RIITTÄVYYS

Suomalainen hyvinvointiyhteiskunta on paljolti perustunut kunnallisten palvelujen määrään ja monimuotoisuuteen. Joskin niiden runsauden ajan historia on lyhyempi kuin usein muistetaan, viime vuosikymmenen alun taloudellinen kriisi katkaisi palvelutuotannon kumulatiivisen kasvukehityksen. Tämän jälkeen on käyty päättymätöntä keskustelua siitä, mitä palveluille on tapahtunut, vai onko mitään, ja ovatko palvelut nykymuodossaan ylipäätään riittäviä.

Yksi yleisluontoinen vastaus saatiin edellä jo kunnallisen toiminnan luonnehdintoja tarkasteltaessa. Määreen ”palvelutuotannoltaan monipuolinen ja laadukas” liitti kuntaan selvä enemmistö niin kuntalaisista kuin kunnanvaltuutetuistakin (luku 2.2.2). Tutkimuksessa aihetta selvitettiin myös tarkemmin. Vastaajilta tiedusteltiin, kuinka riittäviä tai riittämättömiä erilaiset kunnalliset palvelut heidän nähdäkseen ovat niiden tarpeeseen nähden heidän omassa kotikunnassaan.

Tulokset ovat yleisilmeeltään positiivisia. Lähes kaikki tiedustellut palvelut arvioidaan ainakin jokseenkin riittäviksi. Kärkeen koHoavat kirjastopalvelut, jotka lähes kaikki (91 %) katsovat riittäviksi, sekä liikunta-, urheilu- ja kuntoilumahdollisuudet ja -palvelut (88 %). Myös koulupalveluita (85 %) koskevat arviot erottuvat myönteisyy-

dellään muista. Lähelle kolmen kärkeä sijoittuvat myös kulttuuripalvelut (75 %). (Kuvio 13.)

Aivan kaiken ei kuitenkaan koeta olevan kunnossa. Selvimmin kriittisyys kohdentuu vanhustenhuoltoon, jota pitää riittämättömänä useampi (49 %) kuin riittävänä (43 %). Mittavaa tyytymättömyyttä havaitaan myös terveystakeskuspalveluihin (47 % katsoo riittämättömiksi). Merkille pantavan yleisiä kielteiset arviot ovat niin ikään teiden ja katujen kunnan (38 %) sekä toimeentulotuen (31 %) kohdalla.

Yleisarvosana kunnan palvelujen riittävydestä painottuu kuitenkin yksiselitteisen myönteiseksi (82 % / 18 %). Silti kysymys siitä, onko tulos vapauttava tuomio kuntien nykyiselle palvelutuotannolle, jää ainakin osittain sopimuksenvaraiseksi. Näin siksi, että riittämättömyyskokemukset kohdistuvat paljolti niihin palveluihin, joita kuntalaiset tutkimussarjan aiempien osien mukaan pitävät kaikkein tärkeimpinä (vanhustenhuolto, terveystakeskuspalvelut).

Tulkinnassa tulee myös ottaa huomioon, että kysymys luotaa tyytyväisyyttä lähinnä määrällisestä näkökulmasta eli onko palveluja saatavissa, ei niinkään sitä, millaisia ne ovat laadultaan. Jälkimmäinen näkökohta ei välttämättä aina käy yksiin edellisen kanssa. Koulutuspalvelujen osalta voidaan esimerkiksi ajatella, että vaikka kunta kykeneekin osoittamaan oppilaspaikan jokaiselle peruskoululaiselle, opetusolot eivät välttämättä ole aivan optimaaliset.

Vuodesta 2000 arviot palvelujen riittävydestä ovat muuttuneet osin merkittävästi. Kokonaisuutena erot kielivät kriittisyyden kasvusta. Suurin muutos koskee terveystakeskuspalveluja. Ne riittämättömiksi katsovien osuus on kasvanut runsaasta neljänneksestä (29 %) vajaaseen puoleen (47 %). Verrattain selvä pykälä havaitaan myös mm. lasten päivähoidon ja toimeentulotuen kohdalla. Vanhustenhuollossa ero on samansuuntainen. (Kuvio 14.)

Valtuutettujen näkemykset eri palvelujen riittävydestä ovat asetta myönteisempiä. Käytännössä kaikki (92 %) antavat kuntansa palvelujen riittävydestä hyvän yleisarvosanan. Riittävimmit valtuutetut arvioivat kirjasto-, päivähoito- ja koulupalvelut. Riittämät-

töimimpinä ryhmä pitää kulttuuripalveluita sekä katujen kunnostusta ja katuvalaistusta. (Kuvio 15.)

Kulttuuripalvelut osoittautuvat ainoiksi palveluiksi, joiden puutetta valtuutetut korostavat enemmän kuin kuntalaiset. Valtuutetut katsovat tilanteen keskeisten peruspalvelujen kohdalla merkittävästi paremmaksi kuin kuntalaiset. Selvimpinä erot ilmenevät vanhustenhuollon, toimeentulotuen, terveyskeskusten ja lasten päivähoidon kohdalla. (Kuvio 16.)

Valtuutettujen arviot eivät ole paljonkaan muuttuneet aiemmas-ta mittauksesta. Varauksellisuuden vähäistä kasvua ilmentäviä muutoksia on kuitenkin löydettävissä enemmän kuin tilanteen parantumiseen viittaavia. Mm. toimeentulotuen, terveydenhuollon ja vanhustenhuollon riittävyttä ryhmä arvioi hieman aiempaa varovaisemmin. (Kuvio 17.)

Arvioinneissa esiintyy moninaista vaihtelua niin kuntalaisten kuin valtuutettujenkin keskuudessa. Kun lähempään tarkasteluun otetaan kuntalaisten kasvaneen kriittisyyden kohde, terveyskeskuspalvelut, voidaan arvioiden todeta olevan sidoksissa asuinpaikkaan. Alueellisesti riittävyys ”vähenee” pohjoisesta etelään siirryttäessä. Muista eroista voidaan mm. todeta, että miesten arviot ovat myönteisempiä kuin naisten. (Kuvio 18.) Kaikkein kriittisimpiä ovat Vasemmistoliiton kannattajat. (Ei kuviossa.)

Vanhustenhuollon kohdalla kuntatyypin mukainen riippuvuus on selkeä. Pääkaupunkiseudulla pula koetaan pahimmaksi. Käänteisenä yhteys ilmenee – sinänsä ymmärrettävästi – kulttuuripalveluissa. Niiden niukkuus vaivaa etenkin pienempien ja syrjäisempien kuntien asukkaita. (Ei kuviota.)

Kuntakoko heijastuu selvästi myös valtuutettujen arvioinneissa. Kuten kuntalaiset, myös valtuutetut ovat sitä tyytymättömämpiä vanhustenhuollon palveluihin, mitä suuremmasta kunnasta on kyse. Suurimmissa, yli 30 000 asukkaan kunnissa myös terveyskeskuspalvelujen riittävyttä kritisoidaan näkyvästi. Ainoa palvelulaji, jossa valtuutettujen tyytyväisyys selvästi kasvaa kuntakoon myötä, ovat kulttuuripalvelut. (Kuvio 19.)

2.4.3 AUTTAAKO YKSITYISTÄMINEN?

Kysymys yksityistämisestä kunnallisen toiminnan kehittämiskeinona on kirjoittanut kiivasta mielipiteenvaihtoa riippumatta siitä, mitä käsitteellä on edes tarkoitettu. Yksityiseen toimeliaisuuteen tukeutuvien ”hyvinvointimarkkinoiden” ideaa on aiempien tutkimusten mukaan vierastettu siinäkin tapauksessa, että palvelutarjonta ei muuttuisi.

Väite, että kunnallishallinto ”tulisi yksityistää useilta palveluiltaan”, ei herätä suurta innostusta. Ehdotukseen yhtyviä on olennaisesti vähemmän (32 %) kuin sitä vastustavia (66 %). Vieroksunta on vahvistunut jonkin verran edellisestä mittauksesta. Kun lisäksi sitä ennen tapahtui selvä samansuuntainen siirtymä, on yhteenlaskettu muutos vuodesta 1996 suuri. Tuolloin ajatuksella oli vielä enemmän kannattajia kuin vastustajia. (Kuvio 20; ks. myös kuvio 1, jossa asia suhteutuu muihin kannanottoihin).

Valtuutettujen jakauma muodostuu tasaisemmaksi, joskin pikemminkin torjuntaan kuin hyväksyntään painottuvaksi (40 % / 56 %). Myös valtuutettujen tulos kertoo varauksellisuuden kasvusta. Heitä kokonaisuutena kuvaavat luvut kätkevät sisäänsä poikkeuksellista vastakohtaisuutta. Kokoomuksen selkeää kyllä-kantaa vastassa on Vasemmistoliiton ja sosiaalidemokraattien ehdoton ”ei”. Keskustavaltuutettujen kannaksi muodostuu näiden väliin jäävä ”ehkä jotenkin”. (Ei kuviossa.)

Kuntalaisten kannoissa kiintoisinta on erojen puuttuminen. Näkemykset eivät juuri riipu sukupuolesta eikä iästä eivätkä sanottavasti koulutustasostakaan. Myös kunnan koko ja alueellinen sijainti heijastuvat niihin vain vähän. Johtopäätökseksi jää, että yksityistämiskannanotoissa piilevä ”latinki” on miltei yksinomaan poliittis-ideologista.

Toinen yksityisen toiminnan asemaa koskeva teesi saa paljon samanlaisen vastaanoton. Väitettä ”tulisi toimia enemmän vapaaehtois-, yhdistys- ja yritys pohjalta” pitää järkevänä 33 % ja ei-järkevänä 62 %. Myös tämä ehdotus vetoaa kuntalaisiin nyt aiempaa vähemmän. (Kuvio 20.)

Valtuutetut vierastavat tätä ns. kolmannen sektorin ideaa esille tuovaa ehdotusta enemmän kuin kuntalaiset ja myös enemmän kuin ”oikeaa” yksityistämistä. Eikä ymmärtämys näyttäisi olevan kasvussa, sillä ryhmän nykyinen jakauma (24 % / 72 %) on hieman aiempaa torjuvampi.

Väestön sisäiset mielipide-erot ovat vähäisempiä kuin konkreettista yksityistämistä arvioitaessa. Kun ehdotus mielletään ennemminkin kollektiiviseksi (talkoo)työksi ja kuntalaisten yhteistoiminnaksi kuin voittoa tavoittelevaksi bisnekseksi, siihen ei sisälly yhtä suuria ideologisia latauksia. (Ei kuviossa.)

2.4.4 OVATKO ONGELMAT KUNTAPÄÄTTÄJIEN SYYTÄ?

Vaikka kunnallisista palveluista ei edellisten tarkastelujen perusteella ole suunnaton pula, jonkinlaista tyytymättömyyttä kansalaismielipide heijastaa. Kritiikkiä kohdatessaan päättäjät puolustautuvat vedoten resurssien tai ylipäätään reaalisten ratkaisuvaihtoehtojen puutteeseen. Onko tämä perustelu pätevä vai onko ongelmissa perimmältään kyse päättäjien kyvyttömyydestä tai peräti piittaamattomuudesta?

Tätä luotaava väite ”on kotikuntani päättäjien omaa syytä, jos kunnalliset palvelut ovat riittämättömiä tarpeeseen nähden” jakaa mielipiteet jokseenkin tasan kahtia. Joka toinen (51 %) hyväksyy sen, joka toinen (47 %) ei. Syytökseen yhtyviä on nyt havaittavasti enemmän kuin neljä vuotta sitten.

Valtuutetut – kysymyksessä mainittuina ”kotikunnan päättäjinä” – luonnollisesti kieltäytyvät suuremmin syyllistämästä itseään. Kuitenkin vain kaksi kolmesta (65 %) torjuu väitteen. Sen hyväksyvien (32 %) tunteja voinee tulkita monin tavoin. Positiivinen tulkinta on halu vastuunkantoon kaikissa oloissa, eräänlainen päättäjän ammatikunna. Joka tapauksessa näin ajattelevien valtuutettujen osuus on hieman aiempaa suurempi. (Kuvio 21.) Niin kuntalaisista kuin valtuutetuistakin Vasemmistoliittoa edustavat panevat ongelmat hana-kimmin päättäjien piikkiin.

Teemaan liittyi myös vasta-argumentti ”kunnallisia päättäjiä syylistetään suotta päätöksistä, joita he tiukoissa tilanteissa ja ristiriitaisten odotusten vallitessa joutuvat tekemään”. Tämä mittari antaa päättäjille pikemminkin vapauttavan kuin langettavan tuomion. Enemmistö kuntalaisista (62 %) ymmärtää ratkaisujen reunaehtojen raakuuden, runsas kolmannes ei (35 %). Tulos ei ole asiallisesti muuttunut aiemmista. Valtuutettujen tunteja tämä teesi vastaa, sinänsä ymmärrettävästi, hyvinkin pitkälle menevästi (75 % yhtyy). (Kuvio 22.)

Kolmas aihetta sivuava mittari palauttaa kuitenkin tilanteen lähörüutuun. Päättäjien vaikeuksia kohtaan tunnetusta ymmärtämyksestä huolimatta omien etujen ajaminen mielletään edelleen heidän toimintansa kantavaksi voimaksi. Sanomalehtien yleisönosastojen kenties kulunein politiikanvastainen fraasi sisällytettiin tutkimukseen muodossa ”kunnallispoliitikot ajattelevat paljolti omia etujaan ja vähät välittävät kuntalaisten tarpeista”. Useampi kuin joka toinen (57 %) on samaa mieltä, kaksi viidestä ei (42 %). Kansalaisten kunniaksi voidaan kuitenkin lukea se, että populistisen väitteen hyväksyntä on jonkin verran vähentynyt edellisestä kuntavaalivuodesta. (Kuvio 23.)

Valtuutetuista väitteen nielevät luonnollisesti vain harvat (22 %, 74 % kieltää). Heidänkin voinee ajatella tarkoittavan pikemminkin kunnallispoliitikkoja yleensä – tai ainakin toisten puolueiden valtuutettuja – kuin itseään. Omien etujen ajaminen ”tunnustetaan” nyt ryhmässä hieman aiempaa useammin.

3 Kuntavaalit valitsijain ja valittujen silmin

Vaalivuoden tutkimus sisälsi myös joukon vaaleihin ja osallistumiseen liittyviä kysymyksiä. Pääosa niistä on edellisten kuntavaalivuosien 1996 ja 2000 tutkimuksissa mukana olleita. Kun vertailuryhmänä toimivat valtuutetut, tarkasteluun oli mahdollista sisällyttää eräänlainen ulkoapäin vs. sisältäpäin -asetelma. Sen avulla kuntalaisten käsityksiä ja odotuksia voidaan peilata valtuutettujen tuntoihin ja kokemuksiin.

3.1 Kuntalaisten osallistumishalukkuus

3.1.1 KIINNOSTUS KUNNALLISIA LUOTTAMUSTEHTÄVIÄ KOHTAAN

Kuntalaisten periaatteellista kiinnostusta kartoitettiin tiedustelemalla vastaajilta, kuinka mielellään he lähtisivät mukaan erilaisiin yhteiskunnallisiin tehtäviin, jos heitä pyydettäisiin. Kunnallisvaaliehdokkaaksi asettumisen ohella arvioitavana oli muita erityyppisiä kunnallisia luottamustehtäviä.

Kokonaisuutena tulokset heijastavat miltei peittelemätöntä passiivisuutta. Kiinnostuneiden osuudet ovat kauttaaltaan pieniä. Toi-

saalta tosiasia on, ettei kaikkien tarvitse toimia toisten edusmiehinä, eikä se ole mahdollistakaan.

Eniten kiinnostusta on koulujen tai muiden kunnallisten laitosten johtokuntiin. Niissä toimimista pitää periaatteessa mieluisana ajatuksena runsas neljännes (28 %). Kunnalliset lautakunnat, itselle mieluisimman puolueen perusyhdistys sekä kunnalliset luottamustehtävät yleensä koetaan keskenään kutakuinkin yhtä vetovoimaisiksi (20 %–23 %). Heikointa kiinnostus on kuntavaaliehdokkuuteen (14 %) sekä kunnanhallituksen jäsenyyteen (14 %). (Kuvio 24.)

Tulos ei kerro passiivisuuden perusteista. Vaikka luvut johtavat helposti päätelmiin kunnallispoliittisen osallistumisen vähäisestä arvostuksesta, monen kieltäytyminen selittyy varmastikin muuntyyppisillä, sinänsä järkevillä ja hyväksyttävillä seikoilla. Monet kaiketi kokevat, ettei heillä ei ole erityistä annettavaa, kykyä, tietoa tai tehtävien vaatimaa aikaa. Myös haluttomuus sitoutua julkisesti poliittisesti toimineen monen kohdalla tehokkaana jarruna.

Tulevan kannalta ei kuitenkaan ole rohkaisevaa, että ehdokkaaksi ryhtyminen jää tiedustelluista osallistumismuodoista pohjimmaisiksi. Kantoja lähemmin tarkasteltaessa todetaan, ettei sanottavaa innostusta löydy mistään väestöryhmästä. Eroja on lähinnä kieltäytymisen jyrkkyyden asteessa. Keskimääräistä topakammin tarjouksen torjuvat mm. naiset, vanhimmat ikäryhmät, eläkeläiset sekä vähän koulutetut. (Kuvio 25.)

Kun kyse on kunnallisista luottamustehtävistä yleensä, kiinnostuksen eroja voidaan hahmottaa hieman paremmin. Potentiaalisia osallistujia on löydettävissä huomionarvoisessa määrin mm. nuoremista ikäryhmistä ja koulutetuimpien keskuudesta (ei kuviota).

Edellisestä vaalivuodesta kiinnostus osallistumista kohtaan ei ole olennaisesti muuttunut. Kiinnostuneiden osuudet ovat kuitenkin kaikkien tehtävien kohdalla vähän aiempaa suurempia. Valtuustoehdokkuuden vetovoima on kasvanut 4 prosenttiyksikköä. (Kuvio 25.)

Kun muutosten tarkastelu rajataan yksinomaan nuoriin – ryhmään, jonka osallistumisinnossa on nähty eniten toivomisen varaa – nähdään merkkejä orastavasta kiinnostuksen kasvusta. Alle 25-vuotiais-

ta aiempaa hieman useammat näyttäisivät nyt olevan periaatteessa valmiita ryhtymään erilaisiin kunnallisiin luottamustehtäviin. Selvimpänä ero ilmenee ehdottoman torjunnan (”ei lainkaan mieluusti”) laantumisenä. Muutoksia arvioitaessa tulee luonnollisesti muistaa tilastolliset tekijät eli että ryhmäkoon pienenytessä tulosten epävarmuus kasvaa. (Kuvio 25b.)

Teemaa sivuttiin myös väittämämuotoisella kysymyksellä ”kunnallisten luottamustehtävien määrää pitäisi lisätä tuntuvasti ja näin tarjota kuntalaisille enemmän mahdollisuuksia osallistua yhteisten asioiden hoitamiseen”. Ehdotus otetaan verrattain hyväksyvästi vastaan (64 % yhtyy, 34 % ei). Pulmaksi saattaa kuitenkin edellisen perusteella nousta se, mistä nämä lisäluottamushenkilöt luontevasti löydetään. Vuodesta 2000 kannanotot ovat pysyneet käytännössä ennallaan. (Kuvio 27.)

Valtuutetut suhtautuvat ehdotukseen selvästi epäilevämmiin. Kolmannes (33 %) kannattaa sitä, kaksi kolmannesta (64 %) vastustaa. Reagointi on ymmärrettävä aikana, jolloin hallinnon kehittämissuuntana on ”turhien” luottamuselinten karsiminen. Myös valtuutettujen kannat ovat säilyneet ennallaan. Vasemmistopuolueiden valtuutetut suhtautuvat luottamushenkilöpaikkojen lisäämiseen myönteisemmin kuin porvarillisten puolueiden valtuutetut.

3.1.2 KIINNOSTUS JÄRJESTÖ- JA YHDISTYSTOIMINTAA KOHTAAN

Samassa yhteydessä selvitettiin myös kiinnostusta muita osallistumismuotoja kohtaan. Haastatelluille lueteltiin joukko erityyppisiä järjestöjä ja yhteisöjä ja tiedusteltiin, kuinka mielellään he lähtisivät mukaan niiden toimintaan. Kysymyssarjan tehtävänä oli paitsi tuottaa tietoa osallistumishalukkuudesta ja sen kohdentumisesta sinänsä, myös toimia kunnallishallintoa koskevan kiinnostuksen mittakeppinä.

Myös tältä osin tulosten yleissävy on ennemminkin haluttoman passiivinen kuin innostuneen aktiivinen. Vastausjakaumien yleissuun-

nan ohella tällaista tulkintaa tukee se, että kaikkein kiinnostavimmiksi koetaan harrastejärjestöt (64 %). Vaikka käsite on väljä ja voi tarkoittaa monenlaista toimintaa, valinta viittaa siihen, että kansalaisten ensisijainen mielenkiinto kohdistuu jonkinlaiseen puoliksi yksityiseen puuhasteluun, ei niinkään sosiaalisilta olottuvuuksiltaan ”vakavampiin” osallistumismuotoihin.

Kuitenkin myös hyväntekeväisyys- ja avustusjärjestöt (54 %) ja urheiluseurat/liikuntajärjestöt (53 %) koetaan laajasti kiinnostaviksi. Lähelle kärkeä kohoavat myös asukasyhdistykset/kylätoimikunnat (52 %) sekä luonnonsuojelu-/ympäristöjärjestöt (45 %). (Kuvio 28.) Lukuja arvioitaessa tulee muuhun tutkimustietoon tukeutuen muistaa, että näin ilmaistut kiinnostuksen merkit realisoituvat vain harvoin käytännössä. Kyse on pitkälti eräänlaisista sympatian ilmauksista.

Joka tapauksessa listan tyvi on paljonpuhuva. Kaikkein vieroksu- tuin osallistumisen muoto on puolueyhdistyksen toimintaan osallistuminen. Siitä irtisanoutuu suoralta kädeltä lähes yhdeksän kymmenestä (86 %). Jakauma viestii suomalaisten perin juurin negatiivisesta puoluesuhteesta. Samalla se selittää kunnallisten luottamustehtävien heikkoa vetovoimaa. Mikäli kunnallisvaaliehdokkuus siirrettäisiin edellisestä kysymyksestä tähän tulosprofiiliin, se sijoittuisi laajan listan toiseksi viimeiseksi, ennen puolueyhdistyksessä toimimista.

Vuodesta 1997 (kysymys on ollut mukana tutkimuksessa vain tuolloin) kiinnostus järjestöjen toimintaan osallistumiseen on muuttunut vain vähän. Ainoa vetovoimaansa selvästi kasvattanut osallistumismuoto on toiminta asukasyhdistyksessä/kylätoimikunnassa (miehellään toimivien osuus on kohonnut 14 prosenttiyksikköä). Kiinnostavuuttaan ovat puolestaan hieman menettäneet mm. ammattiyhdistykset, kulttuurijärjestöt sekä ympäristö- ja luonnonsuojelujärjestöt. (Kuvio 29.)

Selvin sukupuolen mukainen ero osallistumishalukkuudessa koskee hyväntekeväisyys- ja avustusjärjestöjä, joiden toiminnasta naiset ovat huomattavasti kiinnostuneempia kuin miehet. Samansuuntaisena ero ilmenee mm. ihmisoikeus-, kulttuuri- ja ympäristöjärjestö-

jen kohdalla. Miesten suosimia järjestöjä ovat paitsi maanpuolustus-/reserviläisjärjestöt, myös tuottaja-/yrittäjäjärjestöt sekä osuustoiminnalliset järjestöt. (Ei kuviota.)

3.2 Kannattaako kuntavaaleissa äänestää – motivaatio ja äänestäjätyypit

Tämänkertaisessa tutkimuksessa osallistumista selvitettiin myös oma-kohtaisen äänestyskäyttäytymisen näkökulmasta. Äänestämisen motivaatiopohjaa tunnusteleva väite ”asiat hoituvat kotikunnassani kohtuullisen hyvin ilman minun ääntäni ensi syksyn kuntavaaleissa” jakaa kansalaiset liki kahtia. Kieltävät kannat (53 %) osoittautuvat kuitenkin hieman yleisemmiksi kuin myöntävät (46 %). Vuoden 2002 mittauksessa sama väite tuotti eduskuntavaaleihin sovellettuna hyvin samankaltaisen tuloksen. (Kuvio 30.)

Tuloksen tulkinnassa on huomattava, että se mittaa äänestämiseen ja sen mielekkyyteen suhtautumista lähinnä vain yhdestä, ns. luottavaisen passiivisuuden näkökulmasta. Käsitteellä on pyritty selittämään mm. vähäistä äänestysaktiivisuutta. Ajatuksena on, että tyytyväisyys vallitseviin oloihin tekee äänestäjistä laiskoja; äänestämään ei kannata vaivautua, kun systeemi toimii hyvin ilmankin.

Merkittävämpi äänestämättömyyden syy lienee kuitenkin epäusko osallistumisen vaikuttavuuteen: vaikka äänestäisin, asiat eivät hoituisi yhtään sen paremmin. Poliitiikka voi joka tapauksessa kirjata kaikki kysymyksen tuottamat vastaukset edukseen: kieltävät kannat merkiksi poliittisesta kiinnostuksesta ja osallistumisaktiivisuudesta, myönteiset taas merkiksi tyytyväisyydestä järjestelmän aikaansaannoksiin.

Mikäli kielteiset kannat tulkitaan aikomukseksi äänestää, väestöryhmittäiset erot viittaavat samantyyppisiin eroihin kuin vaaleihin osallistumisessa yleensä on todettu. Keskimääräistä varmempia äänestäjiä näin arvioiden ovat mm. ylemmät toimihenkilöt ja vanhemmat ikäryhmät. Nuorimpien ja opiskelijoiden näkyvää passiivisuutta se-

littänee osaksi se, että vastaajaryhmiin kuuluu myös henkilöitä, joilla ei vielä ole äänioikeutta. Välttämättömimmäksi oman äänestämisenä kokevat Vasemmistoliiton kannattajat. (Kuvio 31.)

Kuntavaalien äänestäjätyypit

Tutkimuksessa kartoitettiin myös äänestämistottumuksia. Tarkoituksena oli selvittää kuntalaisten jakaantumista erilaisiin äänestäjätyyppeihin, tarkastella niiden väestöä koskevia tuntomerkkejä sekä lisäksi arvioida, miten eri tyypit mahdollisesti eroavat kunnallispolitiikkaa ja -vaaleja koskevilta odotuksiltaan. Ryhmittely perustui itsearviointiin. Vastaajilta kysyttiin, millaisena äänestäjänä he pitivät itseään kuntavaaleissa.

Tietyn yhden puolueen ehdokasta äänestäväksi eli ns. vakiintuneeksi äänestäjäksi (kuvioissa käytetty termi) itsensä luokitteli noin joka toinen (48 %). Vaihtelevasti eri puolueiden ehdokkaita äänestävänä (liikkuva äänestäjä) itseään piti runsas kolmannes (37 %). Henkilöksi, joka ei yleensä käy lainkaan kuntavaaleissa äänestämässä (nukkuva äänestäjä), tunnustautui noin joka seitsemäs (14 %). (Kuvio 32.) Jakauma on pitkälti samanlainen kuin vastaavissa kansalaisten omiin arviointeihin perustuvissa tyypittelyissä (mm. Vaateliias vaalikansa, EVA 2003).

Kun arviointeja tarkastellaan väestöryhmittäin, esille nousee osin mittavia eroja. Voimakkain yhteys liittyy ikään. Vakiintuneiden äänestäjien osuus kasvaa suoraan iän myötä siten että vanhimmista puolueuskollisia on yli kaksi kolmasosaa (69 %). Osittain riippuvuutta luonnollisesti selittää ns. ehtimistekijä eli se, että nuoremmat eivät ole vielä ehtineet luokittua mihinkään tyyppiin kuuluviksi. Silti kaikkein nuorimpien (tässä tarkastelussa 18–24-vuotiaat) passiivisuutta ilmentävät luvut eivät välttämättä ole kovin lohdullisia.

Vanhimpien ohella ilmeisen vaikeita poliittisesti käännytettäviä näyttäisivät olevan maatalousyrittäjät ja eläkeläiset. Poliittisella kentällä ”betonoiduimmilta” vaikuttavat Vasemmistoliiton ja keskustan kannattajat. Keskimääräistä suuremmaksi liikkuvien äänestäjien osuus kohoaa vihreiden kannattajakunnassa.

3.3 Millainen on hyvä kunnanvaltuutettu?

Kuten aiempien kuntavaalivuosien Ilmapuntarit, myös tämänkertainen tutkimus kartoitti kunnanvaltuutetulta toivottuja ominaisuuksia. Haastateltavien tuli arvioida kahtakymmentäneljää erilaista tekijää sen mukaan, kuinka mielellään he näkisivät ne omassa valtuutetussaan.

3.3.1 YLEISKUVA ODOTUKSISTA

”Hyvän kunnanvaltuutetun” kuva piirtyy tuloksissa verrattain sovinnaiseksi, jos kohta myös ajan henkeä heijastavaksi. Vaikka lukuisat tekijät saavat toivelistalla suuren painon, profiili hammastaa hieman yhdeksän ensimmäiseksi kohoavan määreen osalta. (Kuvio 33.) Mikäli kuntalaisten odotuksia kuvataan pelkistetysti niiden avulla, voidaan todeta, että valtuutetun tulee olla ennen muuta yhteistyökykyinen, vastustaa rötötelyä, omata hyvä supliikki, nostaa tiedotusvälineissä esille asioita, pitää yhteyttä äänestäjiinsä, toimia laajemminkin maakunnan elinolojen kehittämiseksi, edistää sosiaalista tasa-arvoa, ajaa äänestäjiensä etuja sekä olla ympäristöystävällinen.

Listan kärkeen kohoava ominaisuus ”on yhteistyö- ja sovittelukykyinen” (96 % näkisi mielellään omassa valtuutetussaan) on luonnollinen, ellei suorastaan välttämätön valtuutetun kelpoisuusehto. Käytännössä yhtä korkean prioriteetin saava ”toimii tiukasti väärinkäytösten ja rötösten vähentämiseksi kunnallishallinnossa” (95 %) kertoo sekä poliitikkojen moraaliin kohdistuvien vaateiden tiukkuudesta että sen tasoon kohdistuvista epäilyistä.

Kolmanneksi kohoava määre, ”hyvä esiintymiskyky ja ulosanti” (95 %), puolestaan viittaa mediataitojen ensiarvoiseen merkitykseen myös politiikan paikallistasolla. Julkisuuden ja sen hyödyntämisen merkitystä korostaa niin ikään määre ”nostaa tiedotusvälineissä aktiivisesti esille aloitteita ja kehittämissuhteita kunnallisissa asioissa” (93 %; arviointikohde ei ole sisällytynyt aiempiin mittauksiin).

Poliittinen ja (yhteis)kunnallinen kokemus ei tuloksen mukaan ole aivan ensiarvoista. Sitä ilmaisevat ominaisuudet sijoittuvat ver-

tailussa lähinnä keskikastiin. Valtuutetulla on kuitenkin hyvä olla ”runsaasti kokemusta valtuustotyöstä ja kunnallispolitiikasta” (83 %), ja hänen tulee ehkä myös ”toimia aktiivisesti järjestötoiminnassa” (78 %).

Se että valtuutetulla ”on oikea puoluetusta” ei ole erityinen va-
linnan ehto (66 %) – vaikka mistään rasitteestakaan ei luonnollisesti
ole kyse. Kannanottojen sävy kertoo, että puolueuskollisuudesta voi-
daan tinkiä, jos vain ”hyvä tyyppi” löytyy.

Joskin rajanveto on vaikeaa, testattavat tekijät voidaan jakaa kar-
keasti kahteen kategoriaan, henkilöominaisuuksiin (millainen hän on)
ja tavoiteominaisuuksiin (mitä asioita hän ajaa). Suotava, joskaan ei
mitenkään määrääväksi koettu henkilöominaisuus on edellä mainit-
tujen lisäksi mm. se, että valtuutettu ”on korkeasti koulutettu” (68 %).
Sukupuolen merkitys (”on samaa sukupuolta kuin Te”) arvioidaan
tätäkin vähäisemmäksi (43 %). Ikäedustavuudelle (”edustaa Teidän
ikäisiä ihmisiä”) sen sijaan annetaan enemmän painoa (77 %).

Tavoite- ja pyrkimyspuolella kokonaistulkinta on monisyisempi.
Tältä osin tulokset luonnollisesti kiertyvät lähelle aiemmissa luvuis-
sa käsiteltyä kysymystä kunnallishallinnon kehittämisen toivotusta
suunnasta. Hyvä valtuutettu ajaa niitä asioita ja periaatteita, joita
kuntalainen muutoinkin kannattaa.

Rahat vs. palvelut -ulottuvuudella mielipidepuntari painottuu säi-
lyttävien asenteiden suuntaan. Valtuutettu, joka ”vastustaa kunnal-
listen palveluiden heikentämistä nykyiseltä tasolta”, on selvästi suo-
situmpi (84 %) kuin kollegansa, joka ”toimii rohkeasti kunnan ta-
loustilanteen parantamiseksi, vaikka siitä aiheutuisi palvelutason hei-
kentymistä” (52 %). Viimeksi mainittua pidetympi on jopa henkilö,
joka ”toimii kunnallisten palveluiden parantamiseksi, tarvittaessa
vaikka veroäyriä korottamalla” (73 %).

Astetta yleisemmällä ”sosiaalinen–markkinataloudellinen–ulottu-
vuudella” ensin mainittu vetää pitemmän korren. Määre ”toimii si-
ten, että elinolot kotikunnassa muuttuisivat sosiaalisesti tasa-arvoi-
semmiksi” on kuntalaisille merkittävästi mieluisampi (90 %) kuin
määre ”toimii siten, että yhteiskunta muuttuu kilpailuhakuisemmaksi

ja markkinahenkisemmäksi” (30 %). Tähän liittyy myös vertailtavista kaikkein vähiten vetoavaksi jäävä määre ”kannattaa kunnallisten palveluiden yksityistämistä” (28 %). Kaiken kaikkiaan listan tyvestä nähdään, ettei valtuutetun tule olla erityisen innokas kunnallishallinnon perinteisten käytäntöjen uudistaja saati romuttaja.

3.3.2 ODOTUSTEN MUUTTUMINEN 1996–2004

Suhteuttamalla nyt saadut tulokset aiemmin saatuihin voidaan tehdä päätelmiä siitä, miten kuva ”hyvästä kunnanvaltuutetusta” on muuttunut. Kahden vaalikauden, ts. kahdeksan vuoden aikana tapahtuneiden muutosten arvioinnin tekee mahdolliseksi kaksikymmentäyksi kaikille kolmelle tutkimukselle yhteistä, samassa muodossa esitettyä mittaria. Edelliseen vaalivuoteen ulottuvassa vertailussa yhteisiä kriteereitä on kaksi enemmän.

Muutoksen suuruutta ja luonnetta voidaan hahmottaa useasta näkökulmasta. Mikäli kriteerinä ovat ainoastaan listan kärkeen sijoittuvat ominaisuudet, muutoksia on pidettävä vähäisinä. Näin siksi, että samat viisi ominaisuutta valtaavat ykkössijat kaikkina tutkimusvuosina, ja vieläpä lähes samassa järjestyksessä. Näin arvioiden nyt saatu tulos on ydinsanomaltaan ja rakenteeltaan pitkälti samanlainen kuin aikaisemmatkin.

Tämä ei kuitenkaan ole koko totuus. Aineistosta löydetään teemakohtaisia muutoksia, joista osa on merkittävän suuria. Odotuksissa ilmenevä kokonaismuutos aikavälillä 2000–2004 on silti pienempi kuin aikavälillä 1996–2000. (Kuviot 34a ja 34b.)

Henkilöominaisuuksien suhteen ei havaita juuri lainkaan muutoksia edellisestä tutkimuksesta. Järjestökokemuksen tärkeyden aiemmalla vertailuvälillä tapahtunut selvä kasvu on edelleen hieman jatkunut. Sukupuoliedustavuuden merkitys puolestaan on hieman aiempaa vähäisempi.

Tavoiteominaisuuksien kohdalla, ts. siinä, mihin poliittisiin päämääriin valtuutettu pyrkii, muutokset näkyvät selvempinä. Aiempaa suositumpi on valtuutettu, joka ”vastustaa kunnallisten palveluiden

heikentämistä nykyiseltä tasolta”. Koko seuranta-aika huomioon ottaen tällaisen henkilön kysyntä on kasvanut huomattavan paljon.

Kehnommin sitä vastoin on käynyt valtuutetulle, joka ”toimii siten, että yhteiskunta muuttuu kilpailuhakuisemmaksi ja markkinahenkiseksi”. Kun otetaan huomioon myös hänen suosionsa aiempi hupeneminen, on kokonaisuutos mittava. Vuonna 1996 tällainen valtuutettu oli vielä valitsijoille pikemminkin mieluisa kuin epämieluisa. Miltei yhtä kovan kurssin heikentymisen on kokenut myös edusmies, joka ”kannattaa kunnallisten palveluiden yksityistämistä”.

Kunnallishallinnon suurta suuntakamppailua sivuavat muut määreet eivät ilmennä yhtä johdonmukaista asennekehitystä. Joskin valtuutettua, joka ”toimii rohkeasti kunnan taloustilanteen parantamiseksi, vaikka siitä aiheutuisi palvelutason heikentymistä”, vieroksutaan hieman aiempaa enemmän, niin vieroksutaan myös henkilöä, joka ”toimii kunnallisten palveluiden parantamiseksi, tarvittaessa vaikka veroäyriä korottamalla”.

Tulosten perusteella ei voi kuitenkaan välttyä johtopäätökseltä, jonka mukaan julkinen huolenpito peittoaa nyt yksityisen tehokkuuden aiempaakin selvemmin. Vaikka markkina-ajattelu sinänsä hyväksytään yhteiskunnassa laajasti – vakavasti otettavia vaihtoehtoja sille ei ole – kunnallishallinnossa markkinavoimille halutaan asettaa tietyt, verrattain tiukatkin sosiaaliset suitset. Samansuuntaisesta asennekehityksestä saatiin viitteitä raportissa edellä yksityisen toiminnan roolia punnittaessa (luku 2.4.3).

3.3.3 VÄESTÖTEKIJÖIDEN YHTEYS MIELTYMYKSIIN

Demografisten eli väestötekijöiden yhteydet ”hyvää valtuutettua” koskeviin näkemyksiin osoittautuvat yleisesti ottaen melko heikoiksi. Valtuutetun keskeisistä hyveistä vallitsee täten verrattain laaja yhteisymmärrys kuntalaisten keskuudessa.

Sukupuolen mukainen vertailu kertoo naisten korostavan miehiä enemmän mm. sitä, että valtuutettu on samaa sukupuolta (nainen),

ajaa vähemmistöjen asiaa kunnassa ja vastustaa kunnallisten palveluiden heikentämistä nykyiseltä tasolta. Miehisinä painotuksina tulevat esille lähinnä kilpailuhakuisuuden ja markkinahenkisyyden edistäminen sekä valtuutetun korkea koulutustaso. (Kuvio 35.)

Mitä vanhempi henkilö, sitä tärkeämmäksi hän kokee sen, että valtuutettu on tunnettu henkilö kunnassa. Ikäedustavuuden vaatimus puolestaan laskee tasaisesti iän kohotessa. Kaikki yhteydet eivät kuitenkaan ole suoraviivaisia. Koska nuoret ovat kriittinen ryhmä osallistumisjärjestelmien kehityksen ja niin muodoin myös kunnallisen demokratian tulevaisuuden kannalta, ryhmän odotuksia on paikallaan tarkastella myös erikseen.

Kun alle 25-vuotiaat – poliittisella passiivisuudellaan paljon huolta herättänyt väestönosa – erotetaan omaksi ryhmäkseen ja verrataan sen odotuksia koko väestön keskimääriin odotuksiin, löydetään joitakin painotuseroja. Nuoret pitävät valtuutetun korkeaa koulutusta selvästi tärkeämpänä kuin kansalaiset keskimäärin. Samansuuntainen ero ilmenee myös ikäedustavuudessa, ts. että valtuutettu edustaa äänestäjän omaa ikäpolvea. Markkinahenkisyyden lisääntymistä ryhmä ei vierasta aivan samassa määrin kuin vanhemmat. Tavallista vähemmän nuoret panevat painoa mm. valmiudelle ”rötösherrajah-tiin” ja sille, että valtuutettu on tunnettu kuntalainen. (Kuvio 36.)

Nuorten odotuksissa tapahtuneissa muutoksissa ei ole nähtävissä selkeitä erityispiirteitä. Erot aiempaan mittaukseen nähden ovat vähäisiä, ja siltä osin kuin eroja esiintyy, ne noudattavat käytännössä samaa logiikkaa kuin koko väestön tasolla havaitut suhtautumismuutokset. (Ei kuviota.)

Koulutustason korrelaatiot mieltymyksiin ovat kauttaaltaan melko matalia. Koulutetut odottavat valtuutetultaan tavallista useammin korkeaa koulutusta. Vähän koulutettuihin puolestaan puree useammin mm. se, että henkilö on tunnettu henkilö kunnassa, ajaa erityisesti tietyn ryhmän (johon vastaaja kuuluu) etuja sekä myös vähemmistöjen asiaa. (Ei kuviota.)

3.3.4 PUOLUEITTAISET MIELTYMYSPROFIILIT

Koska vaaliehdokkaita asettavat puolueet pyrkivät profiloitumaan keskenään erilaisiksi ja toistensa vaihtoehdoiksi, myös niiden äänestäjäkunnilla voi ajatella olevan poikkeavia näkemyksiä ”hyvästä valtuutetusta”. Seuraavaan on koottu tiedot viiden puolueen kannattajien odotuksista. Kunkin puolueen mieltymyksistä esitetään kaksi kuvaajaa: asteikkokeskiarvoihin perustuva laskeva mieltymysprofiili sekä erillinen poikkeamaprofiili, joka kertoo, miten kyseisen puolueen kannattajat eroavat mieltymyksiltään koko väestön keskiarvosta. Vaikka tulostus on verrattain laaja, se esitetään raportissa, koska siihen arvellaan kohdistuvan yleistä kiinnostusta.

Puolueittaiset mieltymysprofiilit ovat äkkikatsomalta pitkälti toistensa kaltaisia. Valtuutetun tärkeimmistä ja vähiten tärkeistä ominaisuuksista vallitsee täten verrattain laaja yhteisymmärrys myös poliittisella kentällä. Kunkin puolueen profiilin kärjestä ja tyvestä löytyvät paljolti samat tekijät. Aivan harmonista yhteisymmärrys ei kuitenkaan ole.

Keskustan kannattajien listalla kärkeen kipuavat samat tekijät kuin koko väestönkin eli yhteistyökyky ja väärinkäytösten vastustaminen. Keskivertoäänestäjästä puolueen kannattajat eivät poikkea erityisen selvästi minkään ominaisuuden kohdalla. Hieman keskimääräistä enemmän keskustalaisten odotuksissa korostuu mm. oikean puolue-taustan, keskustalaisuuden, merkitys. Miinuspuolelle viisari puolestaan painuu vähäisesti mm. valtuutetulta edellytetyn koulutustason kohdalla. (Kuvio 37.)

SDP:n profiilissa rötöstelyn vastustaminen kipuaa jopa kärkijalle. Kokonaisuutena puolueen profiili on kuitenkin jokseenkin täysin vailla selkeitä ominaispiirteitä. Puolue voidaan näin arvioiden lukea jonkinlaiseksi neutraaliksi, keskustaakin keskimääräisemmäksi yleispuolueeksi. Suomalaisen keskivertoäänestäjän toivomuslista lienee jo valmiiksi siinä määrin ”sosiaalidemokraattinen”, ettei puolueen kannattajilla ole siihen paljon lisättävää. (Kuvio 38.)

Kokoomuksen kohdalla lukuihin tulee jo enemmän eloa. Kokoomuslaiset pitävät keskimääräistä enemmän valtuutetusta, joka kan-

nattaa yksityistämistä ja yleensäkin kilpailu- ja markkinahenkisyyden lisäämistä. Rohkeat otteet kunnan taloustilanteen parantamiseksi ovat jonkin verran tavallista suuremmassa arvossa. Vähemmistöjen asialle omistautumiseen ja sosiaalisen tasa-arvon edistämiseen aikaa voi varata vähemmän. Ympäristöasioissakaan ei tarvitse olla mitenkään yli-innokas. (Kuvio 39.)

Vasemmistoliiton vastaavassa kuviossa poikkeamat piirtyvät edelleen astetta selvemmiksi ja samalla paljolti kokoomuksen profiilin peilikuvaksi. Yksityistämisen vastustamisesta kuten myös sosiaalisen tasa-arvon lisäämisestä saa puolueen kannattajilta tavallista enemmän pisteitä. Tärkeintä on silti vastustaa kunnallisten palveluiden heikentämistä. Asia nousee Vasemmistoliiton profiilin kärkeen, ja myös sitä koskeva poikkeama on kaikkein suurin. Myös oikean puolueen tärkeys korostuu keskimääräistä voimakkaammin. (Kuvio 40.)

Vihreiden profiili kertoo välillisesti luontoliikkeen matkasta kohti yleispuoluetta. Vaikka vaateet ympäristöä uhkaavien hankkeiden torjumiseksi ovatkin ryhmässä hieman tavallista voimakkaampia, kokonaisuutena sen katsantotapa muodostuu melko totunnaiseksi. Samankaltaistuminen ei luonnollisestikaan johdu yksinomaan vihreiden peräksi antamisesta, vaan myös siitä, että muut puolueet ovat vuosien saatossa imeneet vetovoimaisiksi osoittautuneet vihreät opit omikseen. Havaittavia meriittejä vihreälle valtuutetulle ovat mm. vähemmistöjen asian ajaminen sekä korkea koulutustaso. Erityinen kelpoisuusehto ei sen sijaan ole kunnan taloustilanteen parantaminen palveluita heikentämällä. Lavasäteilylläkin on tavallista vähemmän merkitystä. (Kuvio 41.)

Koska puolueiden – niitä äänestää aikovien – odotusten eroissa verrattuna koko väestön keskimääräisiin odotuksiin havaittiin verrattain selviä eroja, ts. toisten puolueiden poikkeamaprofiilit olivat keskimäärin korkeampia kuin toisten, asiaa on paikallaan arvioida myös kokoavasti. Laskemalla yhteen kunkin puolueen kaikkien poikkeamien itseisarvojen summat saadaan kuva niiden omaleimaisuuden asteesta. Siltä osin kuin erot rakentuvat tavoiteominaisuuksien

eroista, voidaan puhua ryhmien poliittis-ideologisesta erottumisesta. Tällaisessa vertailussa puolueet asettuvat verrattain selvään järjestykseen. (Kuvio 42.)

Selvästi omaleimaisimmaksi näin arvioiden osoittautuu Vasemmistoliiton kannattajakunta. Jos kohta kokoomuksen kakkossija ennen vihreitä on verrattain täpärä, tulos kertoo, että maassamme on edelleen – puolueiden samanlaistumiskehityksestä huolimatta – oikeisto ja vasemmisto ja niiden välinen jännite. Kun puolueita verrataan suoraan pareittain toisiinsa, Vasemmistoliiton ja kokoomuksen keskinäinen ”ideologinen kokonaisuus” muodostuu kaikkein suurimmaksi. (Ei kuviossa; aatemaailmaltaan osin hyvinkin ominaisuuksia, pienempiä puolueita ei ole tilastollisista syistä mahdollista sisällyttää vertailuun.)

Näitä puolueita olennaisesti neutraalimmaksi nähdään keskusta. Ja edelleen, odotuksiltaan kaikkein keskimääräisimpiä ovat SDP:n kannattajat. Väritön tulos ei luonnollisesti tarkoita sitä, ettei puolueella ole tavoitteita; ne vain ovat samanlaisia kuin kansalaisilla keskimäärin.

3.3.5 ODOTUKSET VS. VALTUUTETTUJEN ARVIOT OMISTA OMINAISUUKSISTAAN

Kysymyssarja esitettiin myös valtuutetuille. Ominaisuuksien toivotavuuden sijasta heidän tuli arvioida, missä määrin kyseiset tekijät kuvaavat heitä itseään. Luonnehdintojen kuten vastausasteikkojenkin kielellistä muotoilua jouduttiin muuttamaan näkökulmaeron vaatimalla tavalla (esim. määre ”valtuutettu on yhteistyö- ja sovittelukykyinen” sai muodon ”olette yhteistyö- ja sovittelukykyinen”). Aivan kaikille tekijöille ei voitu löytää relevantteja vastineita.

Pyrkimyksenä oli ryhmien tulokset toisiinsa suhteuttamalla tehdä päätelmiä siitä, kuinka ”hyviä kunnanvaltuutettuja” nyt istuvat kuntalaisten edusmiehet ovat. Yleisluontoiseksi vastaukseksi tähän kysymykseen saadaan, että melko hyviä. Valtuutetut tunnistavat itsessään huomattavan laajasti ne ominaisuudet, joita kuntalaiset heiltä

erityisesti edellyttävät. Muutospainetta tulevissa vaaleissa ei tuloksen perusteella voida pitää erityisen kovana. (Kuvio 43.)

Kyynisempi tulkinta voisi olla se, että valtuutetut pitkälti aistivat kansan kaipaamat asiat ja ikään kuin sovittautuvat toivottuun muotiin. Joka tapauksessa yhdenmukaisuus toiveiden ja todellisuuden välillä on näin mitattuna suurta. Tätä kuvastaa kuntalaisten tärkeimpinä pitämien tekijöiden – yhteistyö- ja sovittelukyvyyn, rötösvastaisuuden, sosiaalisen tasa-arvon edistämisen, palvelujen puolesta taistelemisen, ympäristöstä huolehtimisen jne. – sijoittuminen myös valtuutettujen listan kärkeen. Lisäksi tämä tapahtuu vakuuttavin luvuin miltei kaikkien valtuutettujen lukiessa kyseiset toimintatavat omiksi vahvuuksikseen.

Yhteensopivuus on osin täydellistä. Kun 96 % kuntalaisista pitää valtuutetun yhteistyökykyä tärkeänä (kuvio 33), täsmälleen yhtä moni (96 %) valtuutetuista ilmoittaa täyttävänsä tämän ehdon. Väärinkäytösten vastustamisessa vaste on niin ikään vahva (95 % vs. 88 %). Sama pätee pitkälti useimpiin muihinkin tärkeiksi koettuihin tekijöihin.

Siltä osin kuin valtuutettujen kyvyssä vastata kuntalaisten toiveisiin ilmenee suurta ”vajetta”, erot selittyvät paljolti asioiden merkitysten muuttumisella niitä eri näkökulmista tarkasteltaessa. Esimerkiksi kun kuntalaiset edellyttävät valtuutetultaan tietyn (oman) ammatti- tai sosiaaliryhmän etujen ajamista, valtuutettu luonnollisesti haluaa nähdä tehtäväkenttensä laajempänä kuin kyseisen intressiryhmän edunvalvojana (vaikka haluaisikin edistää sen asioita). Sama selittää pitkälti erot mm. sukupuoli- ja ikäedustavuuteen kohdistuvien odotusten kohdalla.

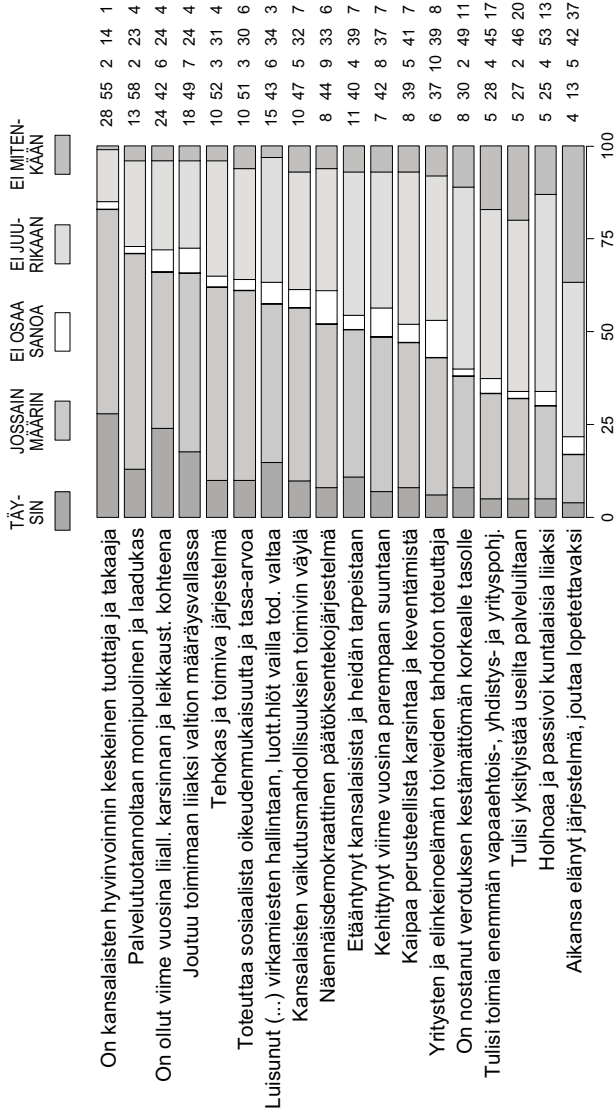
Tuntuva toiveiden täyttymättömyyttä havaitaan silti mm. yhteydenpidossa äänestäjiin vaalien välillä. Kun kuntalaisista tätä odottaa miltei jokainen (90 %), valtuutetuista vain kolme neljästä (72 %) tohtii lukea asian ansiokseen. Valtuutettujen valmius hyödyntää mediaa (”nostatte tiedotusvälineissä aktiivisesti esille aloitteita ja kehittämisehdotuksia kunnallisissa asioissa”) on olennaisesti vaisumpi (40 %) kuin kuntalaisten tätä koskeva toive (93 %). Ylitarjontaa puolestaan

on mm. yksityistämismuutoksissa ("kannatatte kunnallisten palveluiden yksityistämistä"). Jakaumissa ilmeneviä eroja arvioitaessa tulee ottaa huomioon, että ne perustuvat paitsi eri tulokulmaan, myös erilaisiin vastausasteikkoihin.

Verrattaessa valtuutettujen arviota omista ominaisuuksistaan ryhmän neljän vuoden takaisin (silloisten valtuutettujen) arvioihin havaitaan vain vähän muuttumista. Samat hyveet olivat vahvasti valtuutettujen hallussa myös silloin. Henkilöominaisuuksien osalta erona on lähinnä se, että valtuutetut pitävät itseään aiempaa koulutetumpina tai ovat sitä. (Kuvio 44.)

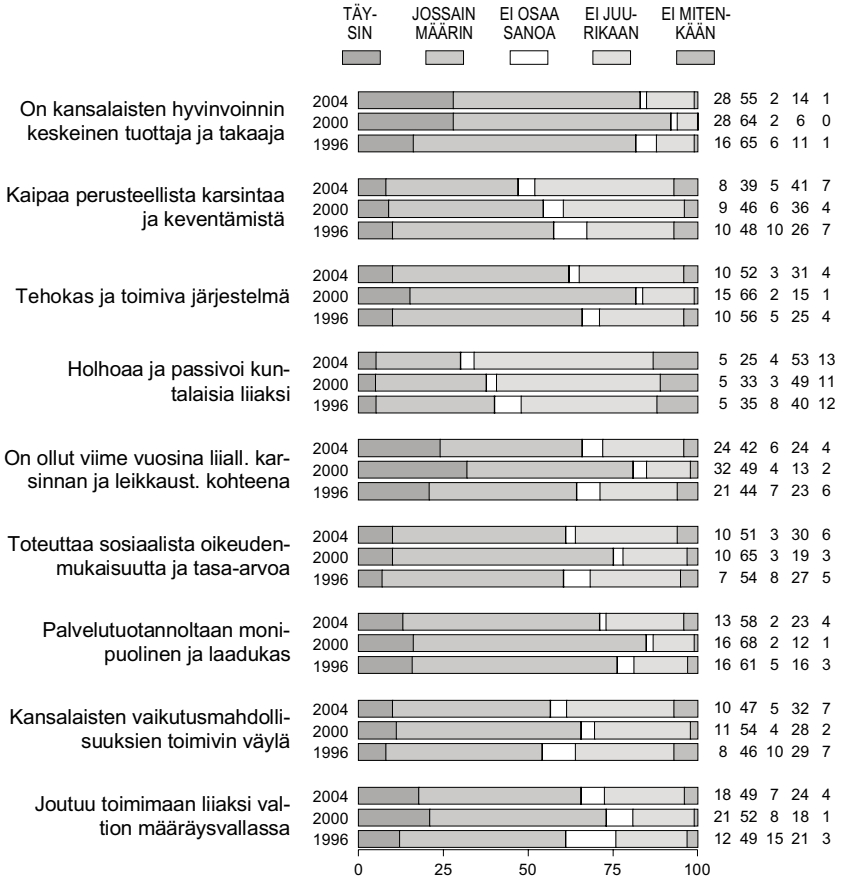
Tavoiteominaisuuksissa suurin ero ilmenee määreen "toimite kunnallisten palveluiden parantamiseksi, tarvittaessa vaikka veroäyriä korottamalla" kohdalla (osuus on kohonnut 63 %:sta 75 %:iin). Joskin ilmaisu mahdollistaa erilaisia tulkintoja, tuloksesta välittynee valtuutettujen vahvistunut halu palvelujen turvaamiseen. Luvut viittaavat myös jonkinlaisen "kuntakeskeisyyden" kasvuun. Koko maakunnan kehittäjiksi ("toimite aktiivisesti laajemminkin oman maakunnan elinolojen kehittämiseksi") ilmoittautuvia on nyt hieman aiempaa vähemmän. Kaiken kaikkiaan luvut kertonevat paitsi siitä, miten valtuutetut ja heidän pyrkimyksensä ovat muuttuneet, myös siitä, miten heidän agendansa on (esimerkiksi objektiivisten olojen muutosten myötä) muuttunut edellisestä valtuustokaudesta.

Kuvio 1. KUNNALLISHALLINTOA JA KUNNALLISIA PALVELUITA KOSKEVAT LUONNEHDINNAT:
VASTAA OMAA NÄKEMYSTÄ... (%)

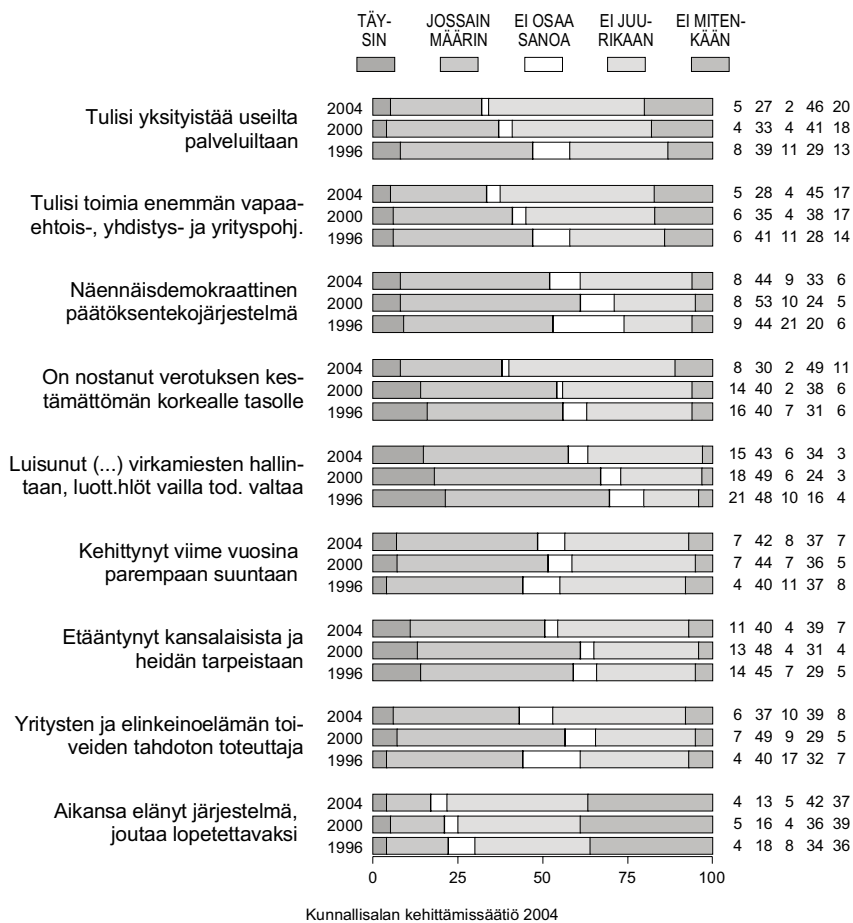
Kunnallissalan kehittämissäätiö 2004

Kuvio 2a. KUNNALLISHALLINTOA JA KUNNALLISIA PALVELUITA KOSKEVAT LUONNEHDINNAT VUOSINA 1996, 2000 JA 2004 (vastaa omaa näkemystä..., %).

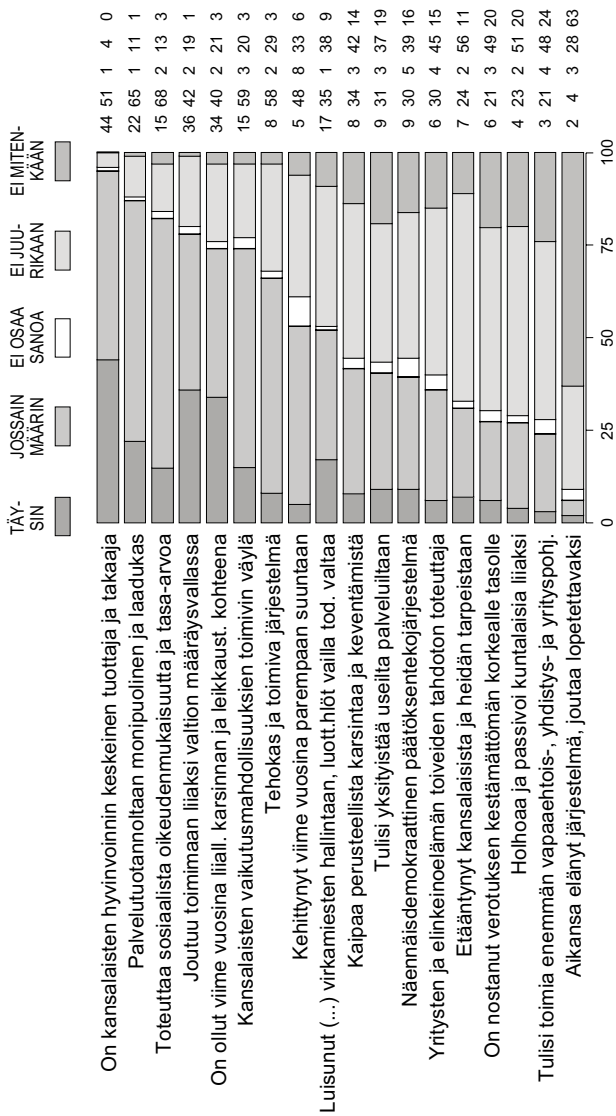

Kunnallisan kehittämissäätiö 2004

Kuvio 2b. KUNNALLISHALLINTOA JA KUNNALLISIA PALVELUITA KOSKEVAT LUONNEHDINNAT VUOSINA 1996, 2000 JA 2004 (vastaa omaa näkemystä..., %).

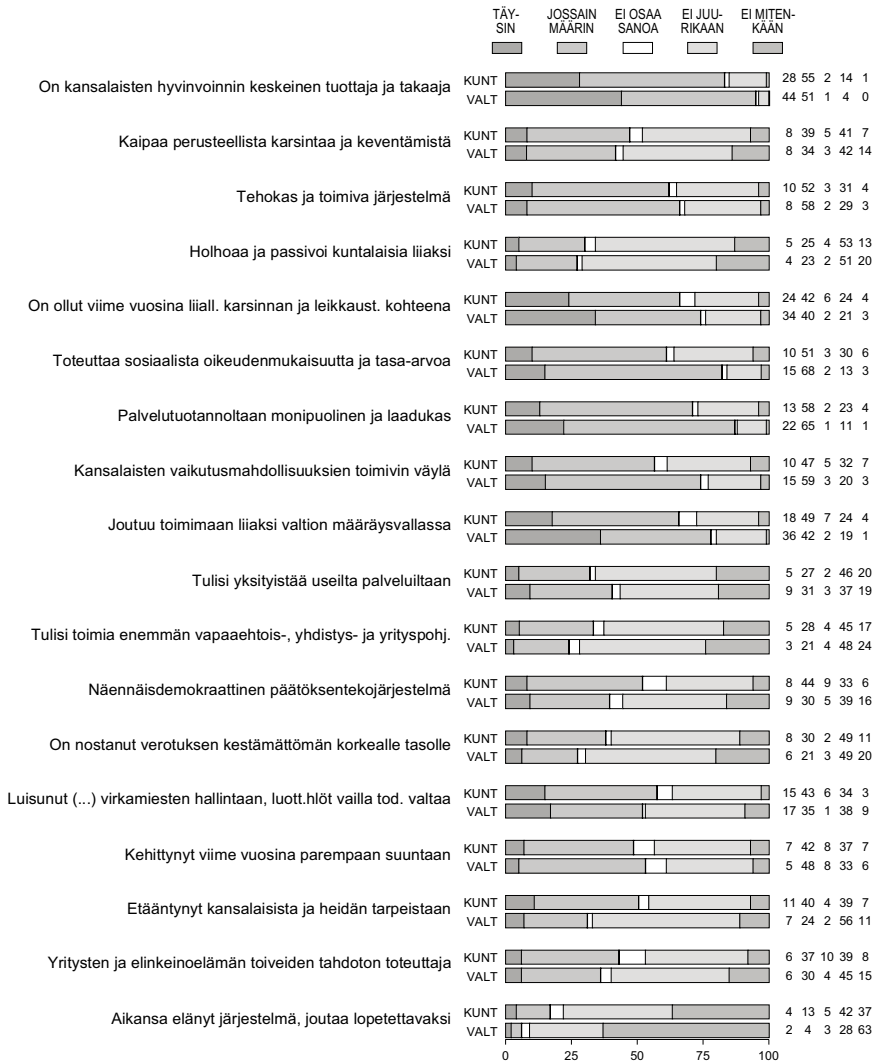

Kuvio 3. KUNNALLISHALLINTOJA JA KUNNALLISIA PALVELUITA KOSKEVAT LUONNEHDINNAT:
VALTUUTETTUIJEN ARVIOT (vastaa omaa näkemystä..., %).

Kunnallissalain kehittämissäätiö 2004

Kuvio 4a. KUNNALLISHALLINTOA JA KUNNALLISIA PALVELUITA KOSKEVAT LUONNEHDINNAT: KUNTALAISET vs. VALTUUTETUT (vastaa omaa näkemystä..., %).

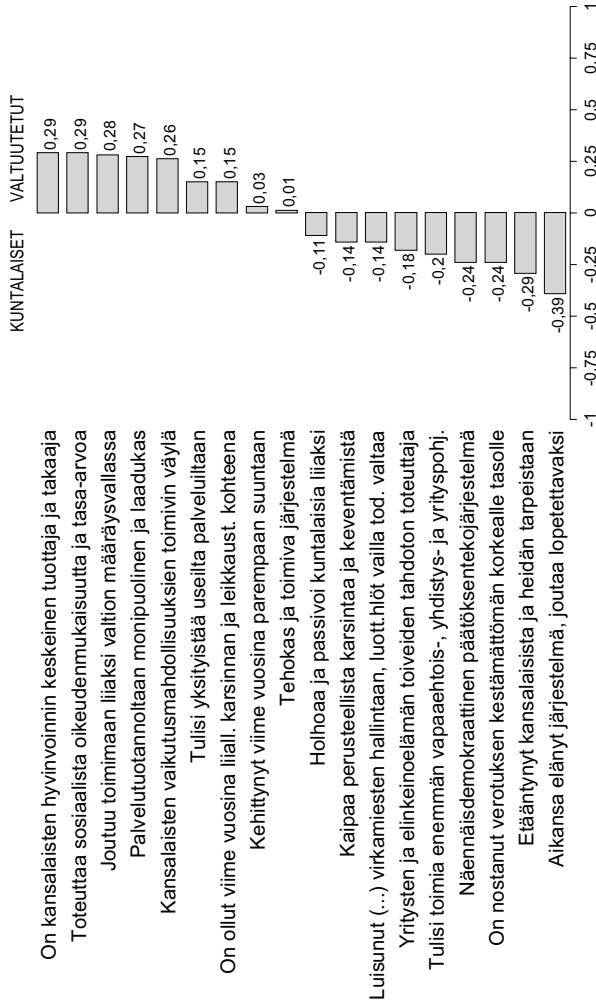

Kunnallissalan kehittämissäätiö 2004

Kuvio 4b.

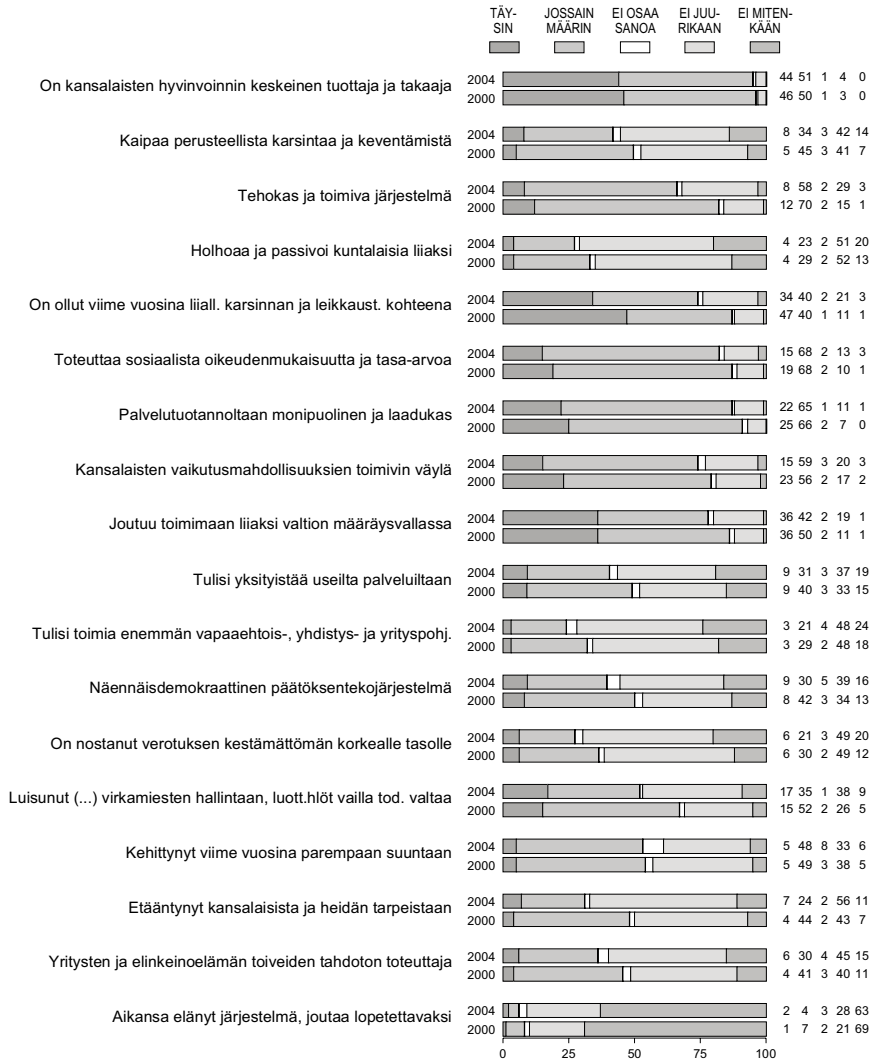
KUNNALLISHALLINTOA JA KUNNALLISIA PALVELUITA KOSKEVAT LUONNEHDINNAT: KUNTALAISET vs. VALTUUTETUT (asteikkokeskiarvojen erotukset).

Vastaa näkemystä paremmin:

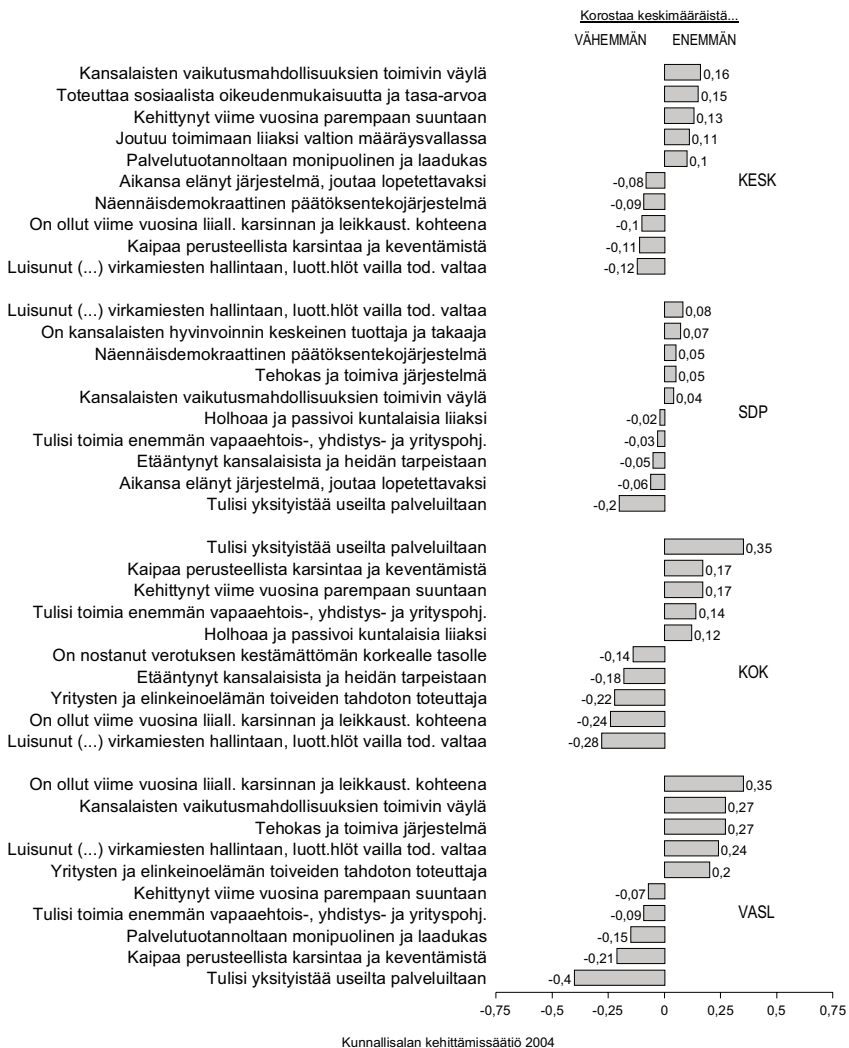
Kunnallissalan kehittämissäätiö 2004

Kuvio 5. KUNNALLISHALLINTOA JA KUNNALLISIA PALVELUITA KOSKEVAT LUONNEHDINNAT: VALTUUTETTUJEN ARVIOT VUOSINA 2000 JA 2004 (vastaa omaa näkemystä..., %).

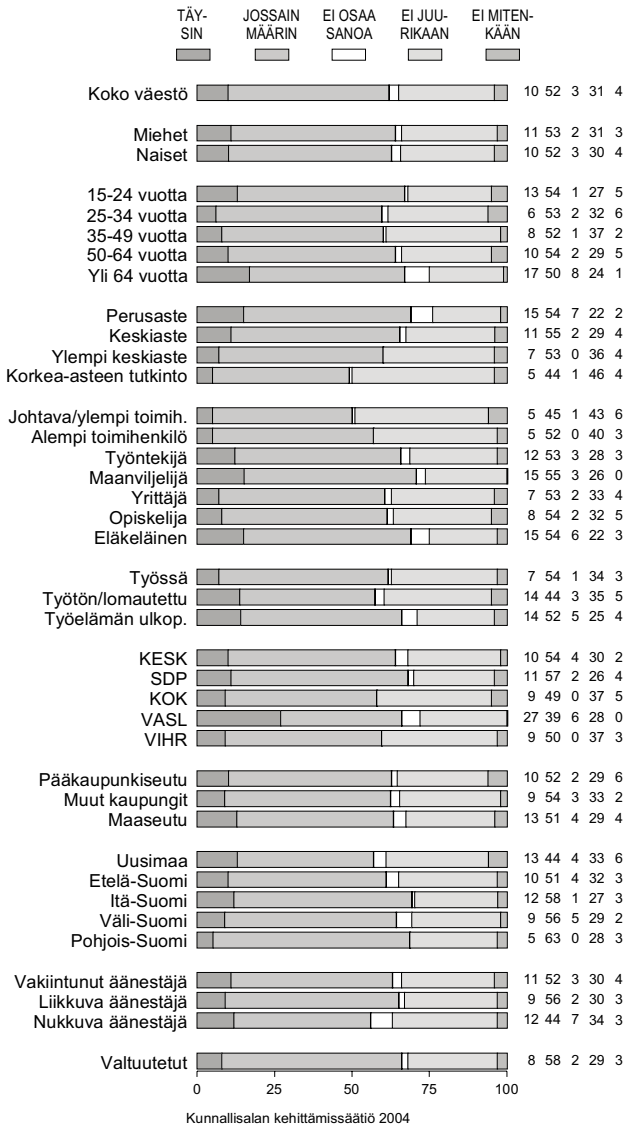

Kunnallissalan kehittämissäätiö 2004

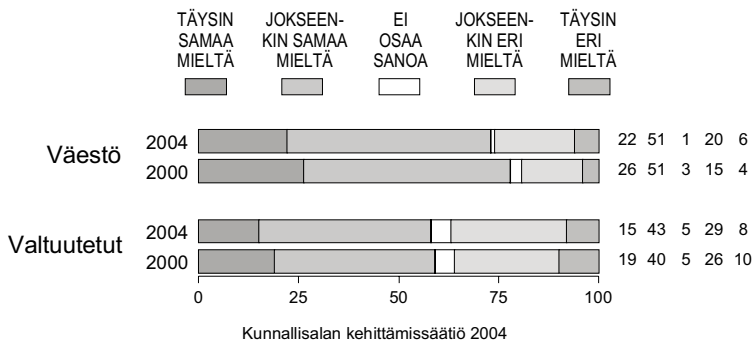
Kuvio 6. KUNNALLISHALLINNON LUONNEHDINNAT: PUOLUEIDEN KANNATTAJAKUNTIEN NÄKEMYSEROT (viisi merkittävintä positiivista ja negatiivista poikkeamaa koko väestön keskiarvosta).

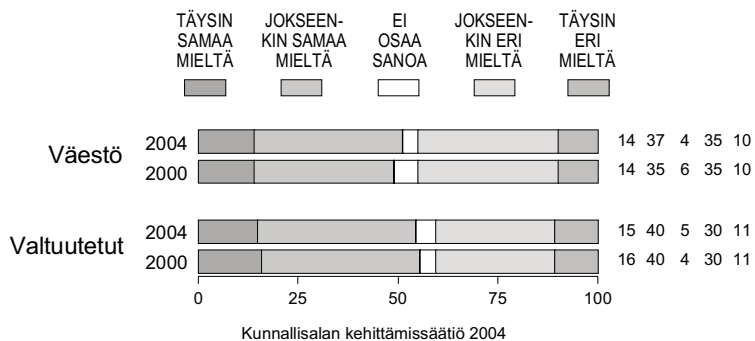
Kuvio 7. KUNNALLISHALLINNON LUONNEHDINNAT: TEHOKAS JA TOIMIVA JÄRJESTELMÄ (%).

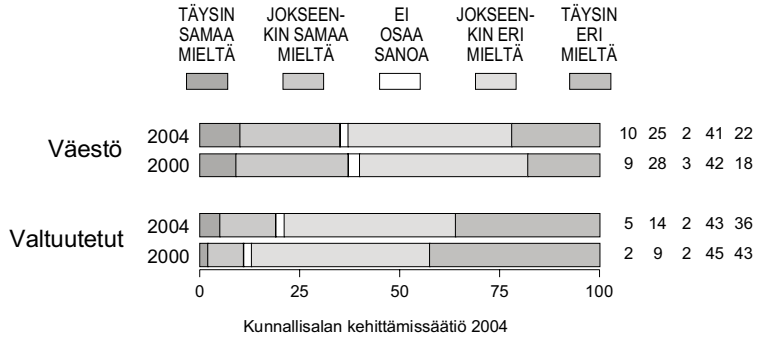
Kuvio 8. "KUNNALLISTEN KANSANÄÄNESTYSTEN NYKYISTÄ LAAJEMPI KÄYTTÖ LISÄISI KUNTALAISTEN KIINNOSTUSTA KUNNALLISIA ASIOITA KOHTAAN JA HALUA OSALLISTUA NIIHIN" (%).

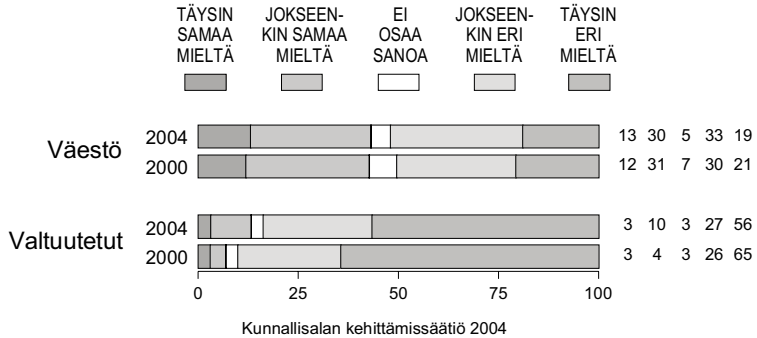
Kuvio 9. "KUNTALAISTEN SUORIEEN VAIKUTUSMAHDOLLISUUKSIEN LISÄÄMINEN ESIM. KANSANÄÄNESTYKSIIN TUOTTAISIELPOSTI HELPOSTI HUONOJA JA LYHYTJÄNTEISIÄ PÄÄTÖKSIÄ" (%).

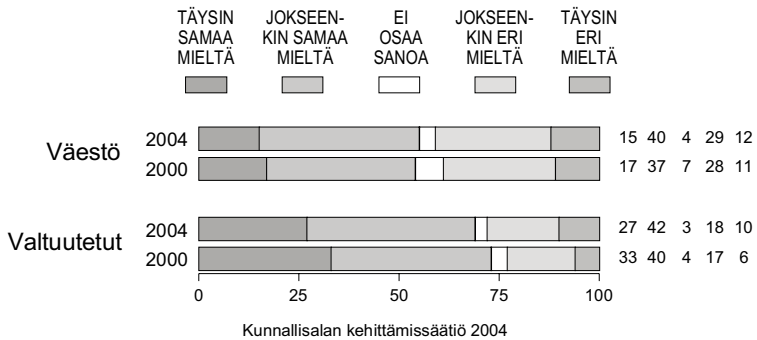
Kuvio 10. "KUNNANJOHTAJAN JA VIRKAMIESTEN PITÄISI ASiantuntijoina saada enemmän päätösvaltaa kunnissa" (%).

Kuvio 11. "KUNNALLISHALLINTO TOIMISI NYKYISTÄ PAREMMIN KOKONAAN ILMAN PUOLUEITA JA KUNNALLISPOLIITIKKOJA VIRKAMIESTEN JA ASIANTUNTIJOIDEN VOIMIN" (%).

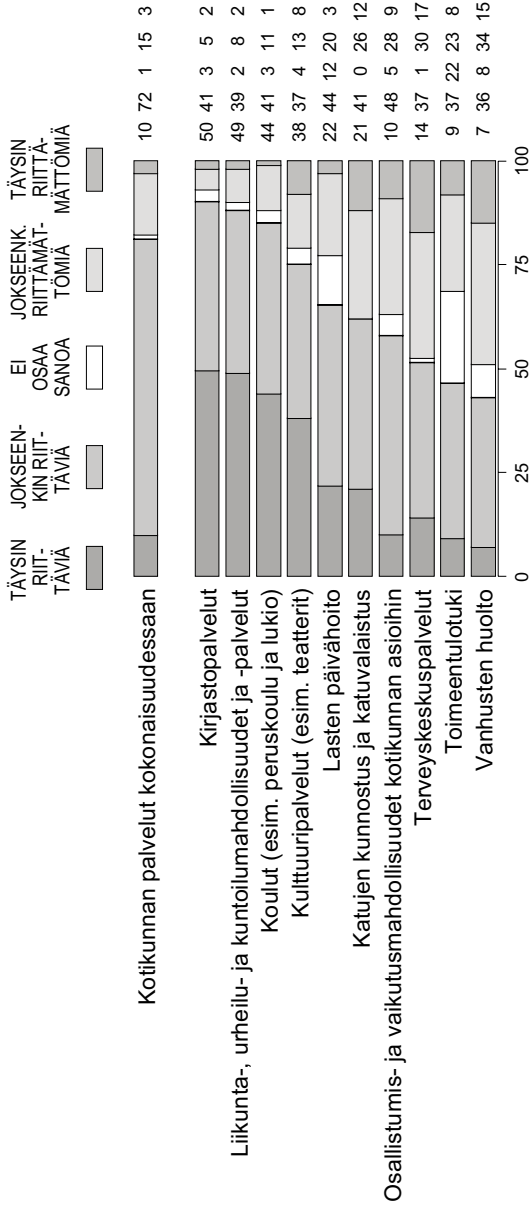

Kuvio 12. "PUOLUEET OVAT TAE SIITÄ, ETTÄ KUNNALLISHALLINTO TOIMII KANSANVALTAINEN" (%).

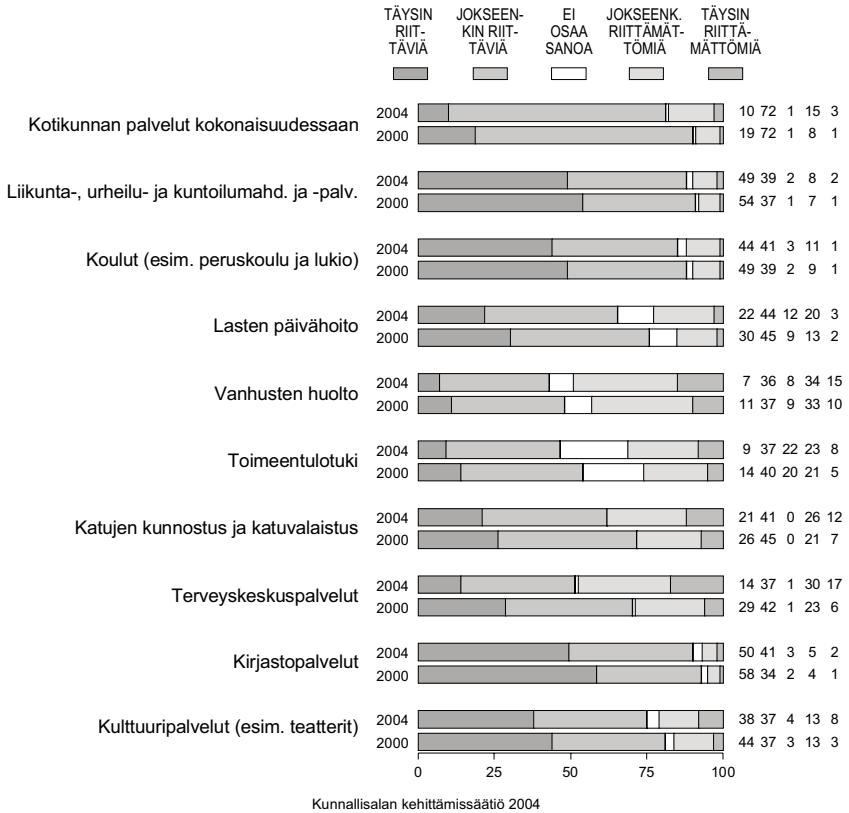
Kuvio 13.

KUINKA RIITTÄVIÄ KUNNALLISET PALVELUT KOTIKUNNASSA OVAT NIIDEN TARPEESEEN NÄHDEN (%).

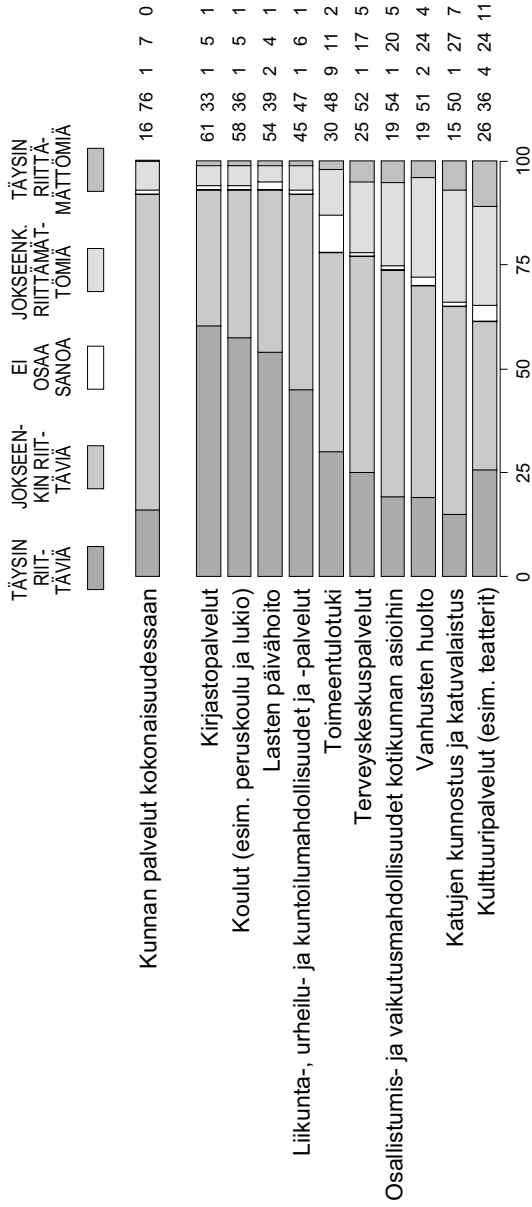
Kunnallissalan kehittämissäätiö 2004

Kuvio 14. KUINKA RIITTÄVIÄ KUNNALLISET PALVELUT KOTIKUNNASSA OVAT NIIDEN TARPEESEEN NÄHDEN: ARVIOT VUOSINA 2000 JA 2004 (%).

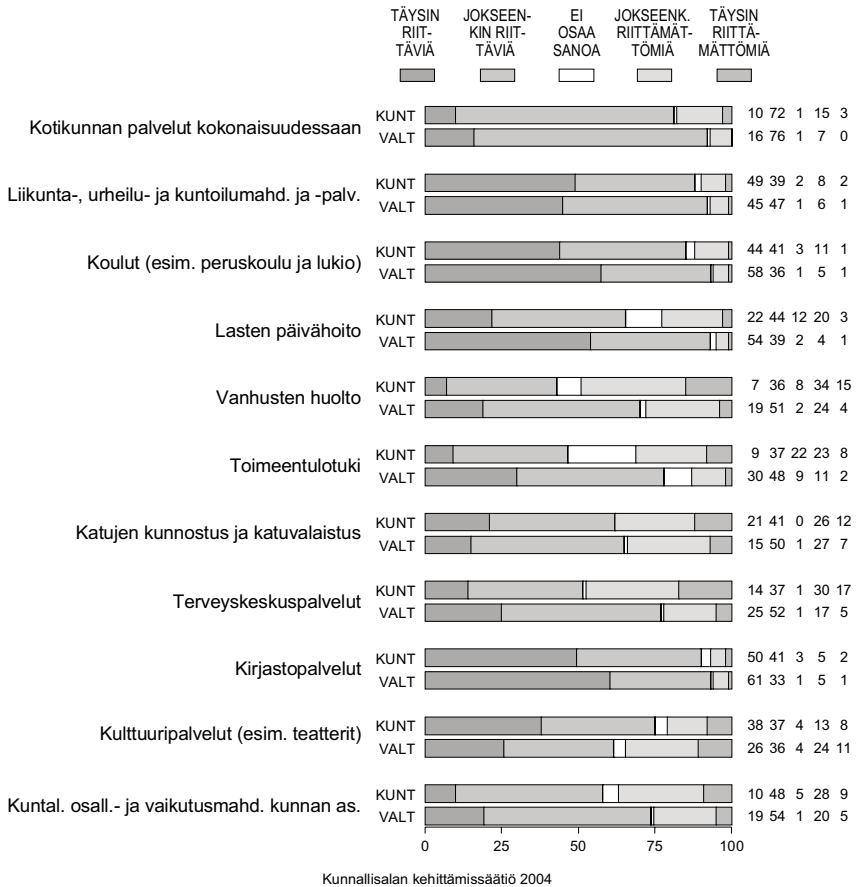
Kuvio 15.

KUINKA RIITTÄVIÄ KUNNALLISET PALVELUT KUNNASSA OVAT NIIDEN TARPEEN NÄHDEN: VALTUUTETTujen ARVIOT (%).

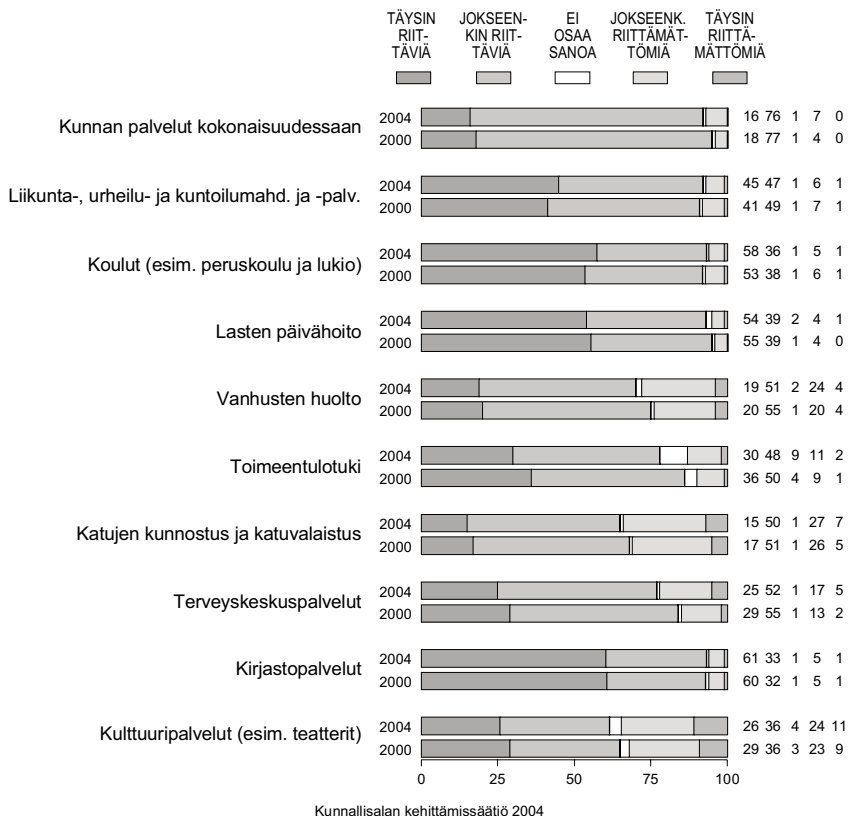
Kunnallisanalyytiikka 2004

Kuvio 16. KUINKA RIITTÄVIÄ KUNNALLISET PALVELUT OVAT: KUNTALAISTEN vs. VALTUUTETTUIJEN ARVIOT (%).

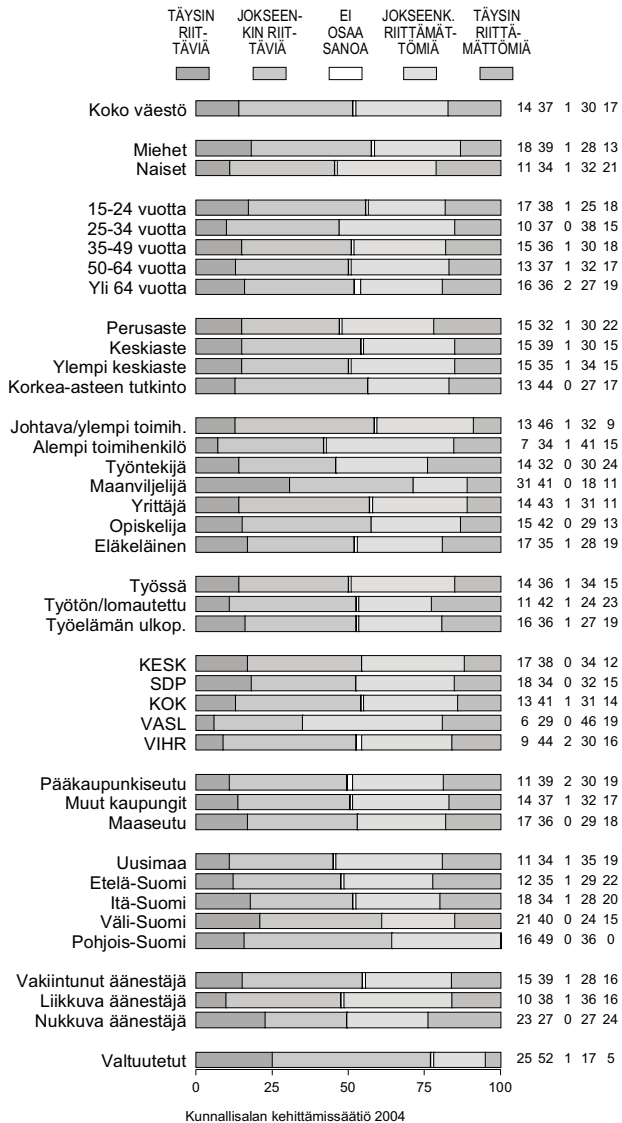

Kuvio 17.

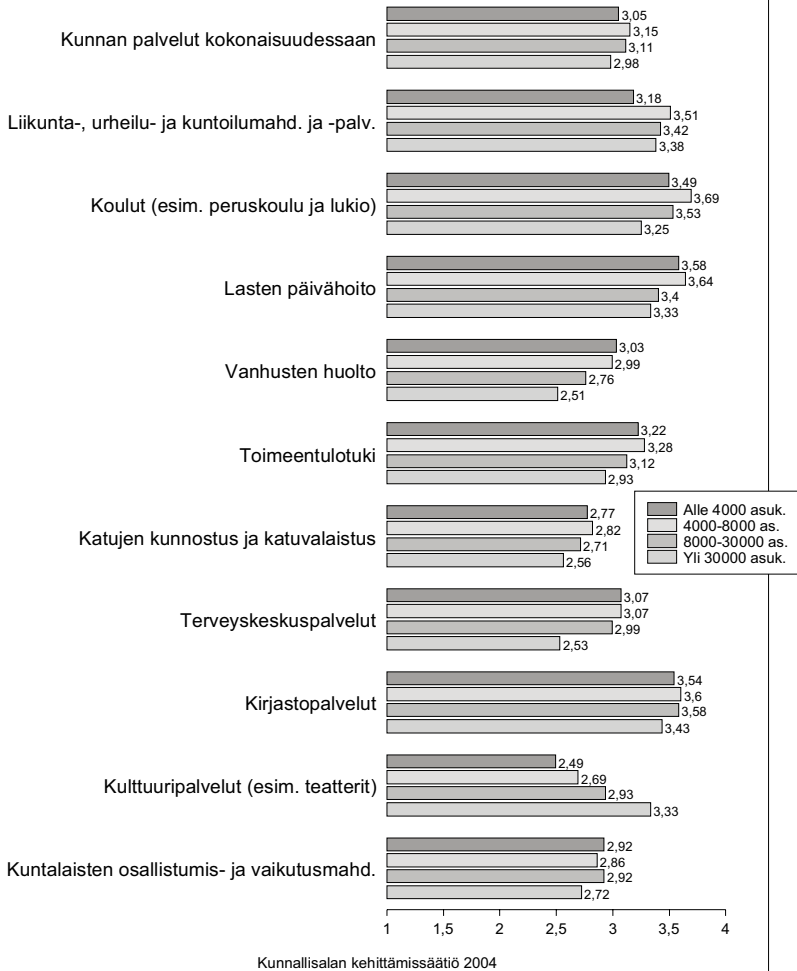
KUINKA RIITTÄVIÄ KUNNALLISET PALVELUT KUNNASSA OVAT NIIDEN TARPEESEEN NÄHDEN: VALTUUTETTUJEN ARVIOT VUOSINA 2000 JA 2004 (%).

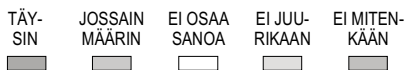
Kuvio 18. KUINKA RIITTÄVIÄ KUNNALLISET PALVELUT OVAT: TERVEYSKESKUSPALVELUT (%).

**Kuvio 19. PALVELUIDEN RIITTÄVYYS: VALTUUTETTUJEN ARVIOT KUN-
TAKOON MUKAAN (asteikkokeskiarvot).**

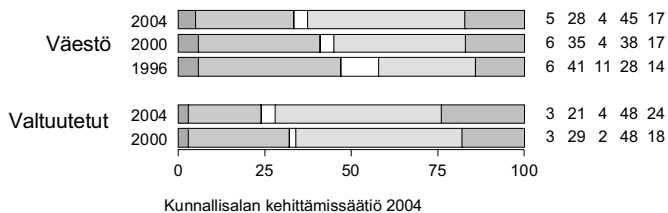
Kuvio 20. KUNNALLISHALLINNON LUONNEHDINNAT: MUUTOKSET YKSITYISTÄMISEEN SUHTAUTUMISESSA (vastaa omaa näkemystä..., %).

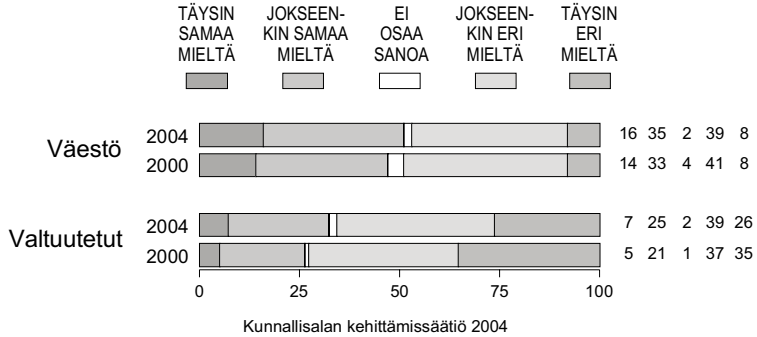
a) Tulisi yksityistää useilta palveluiltaan

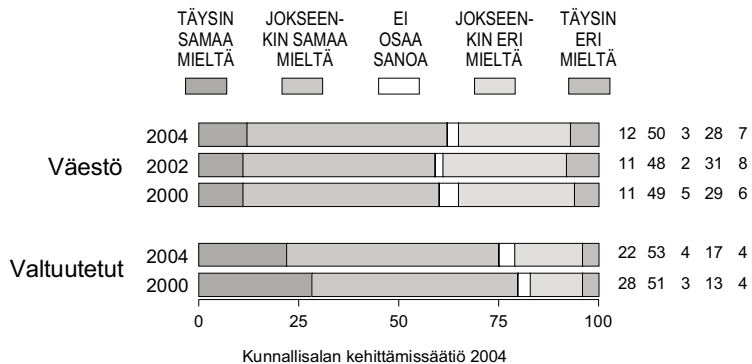
b) Tulisi toimia enemmän vapaaehtois-, yhdistys- ja yrityspohjalta

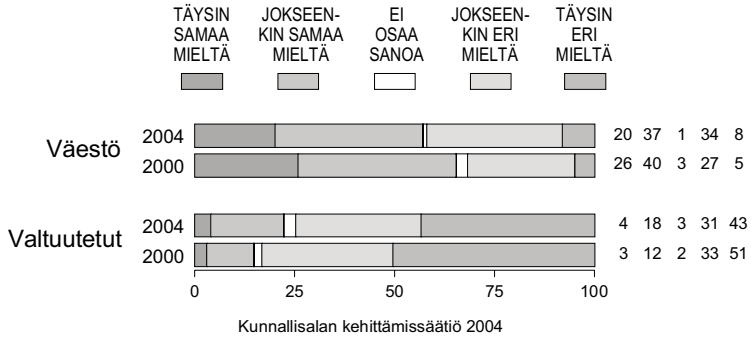
Kuvio 21. "ON KOTIKUNTANI PÄÄTTÄJIEN OMAA SYYTÄ, JOS KUNNALLISET PALVELUT OVAT RIITTÄMÄTTÖMIÄ TARPEESEEN NÄHDEN" (%).

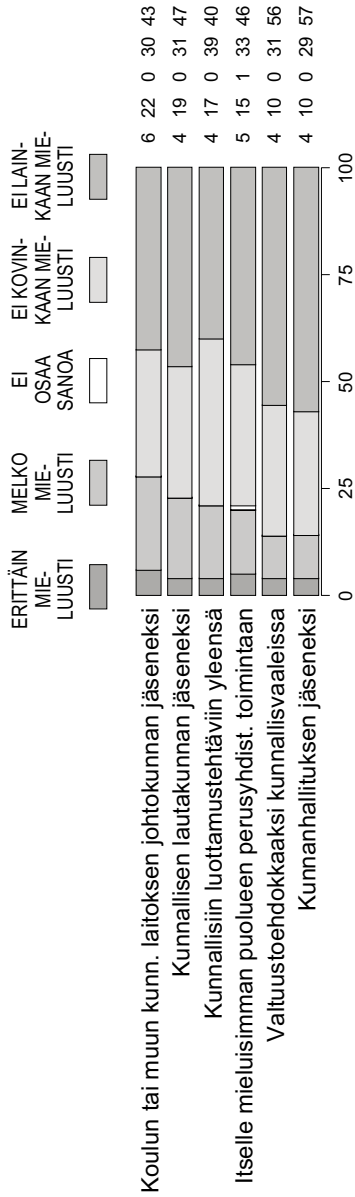
Kuvio 22. "KUNNALLISIA PÄÄTTÄJIÄ SYYLLISTETÄÄN SUOTTA PÄÄTÖKSISTÄ, JOITA HE TIUKOISSA TILANTEISSA JA RISTIRIITAISTEN ODOTUSTEN VALLITESSA JOUTUVAT TEKEMÄÄN" (%).

Kuvio 23. "KUNNALLISPOLIITIKOT AJATTELEVAT PALJOLTI OMIA ETUJAAN JA VÄHÄT VÄLITTÄVÄT KUNTALAISTEN TARPEISTA" (%).

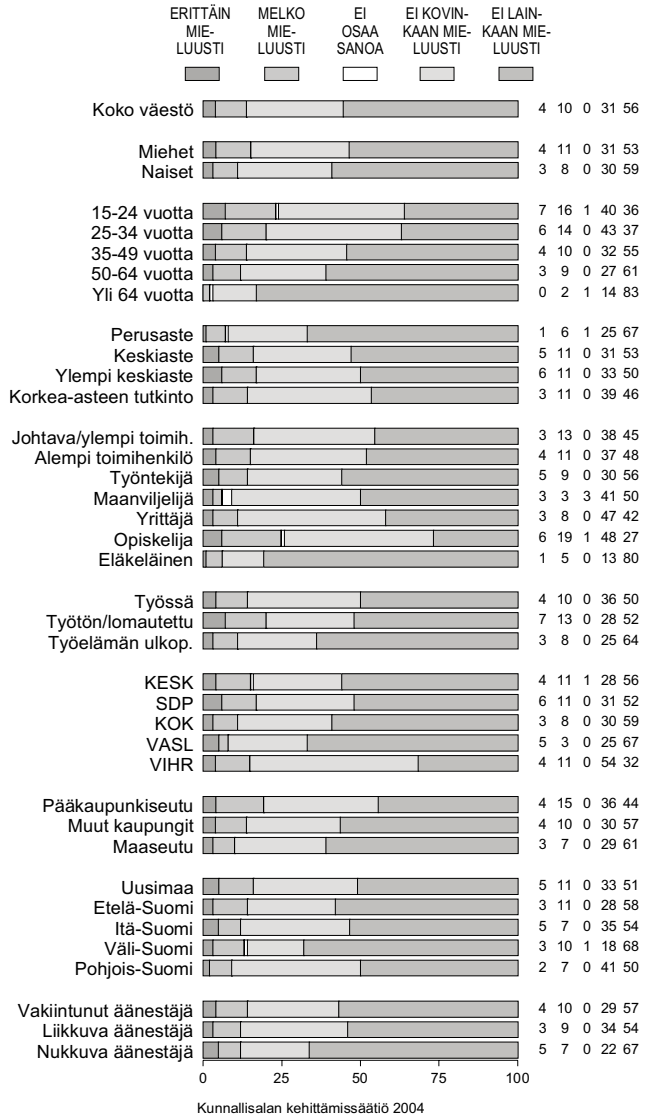

Kuvio 24. KUINKA MIELUUSTI LÄHTISI MUKAAN YHTEISKUNNALLISIIN TEHTÄVIIN, JOS PYY-
DETTÄISIIN (%).

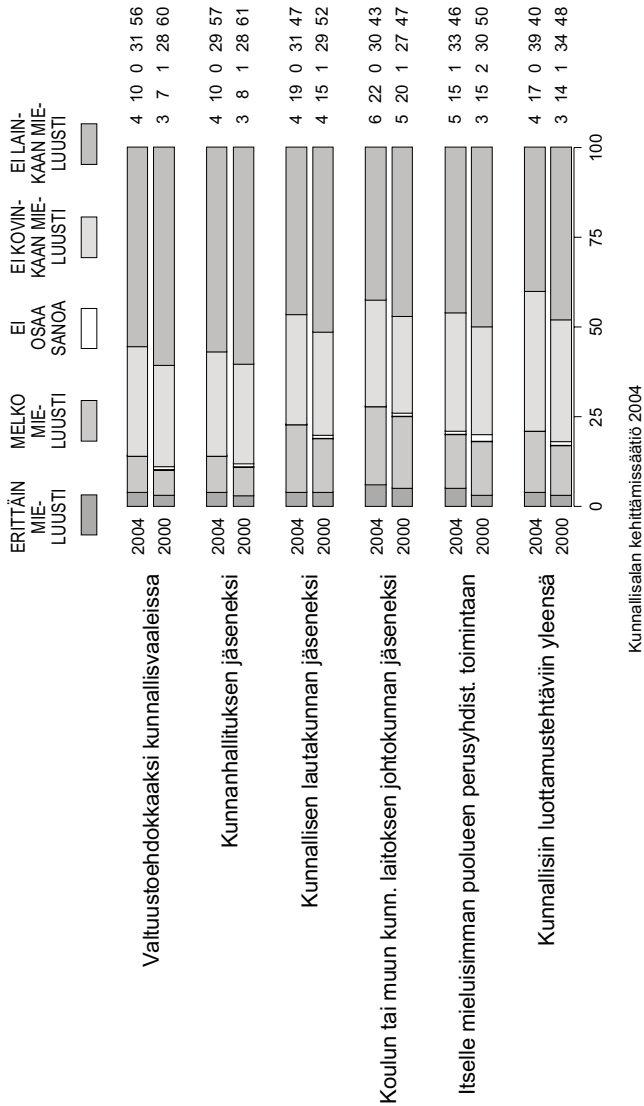

Kunnallissalan kehittämissäätiö 2004

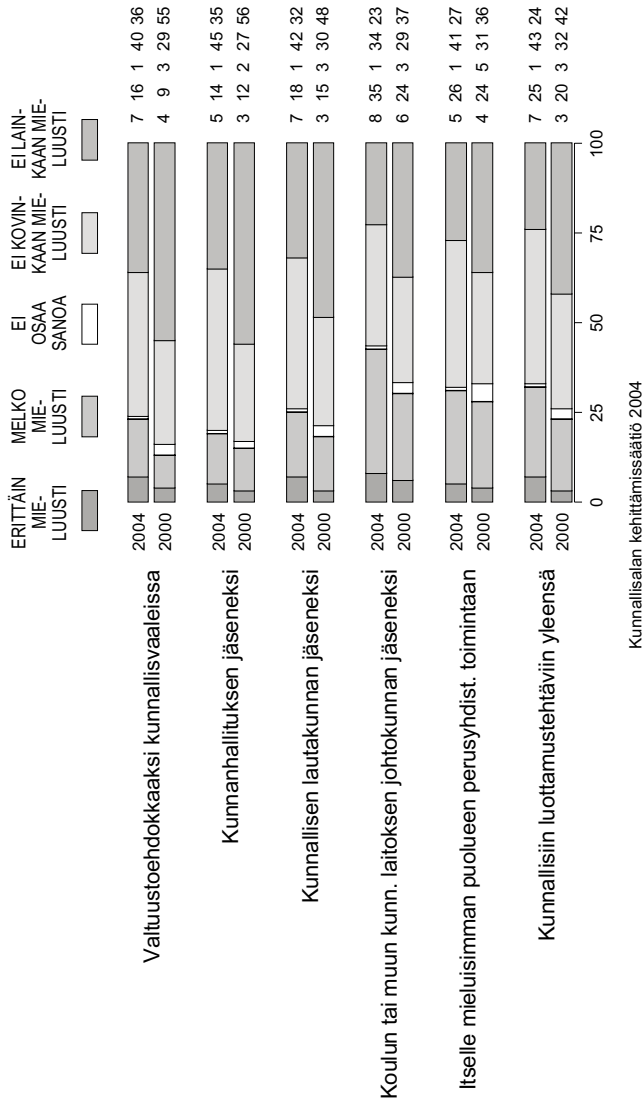
Kuvio 25. KUINKA MIELUUSTI LÄHTISI MUKAAN: VALTUUSTO-EHDOKKAAKSI KUNNALLISVAALEISSA (%).

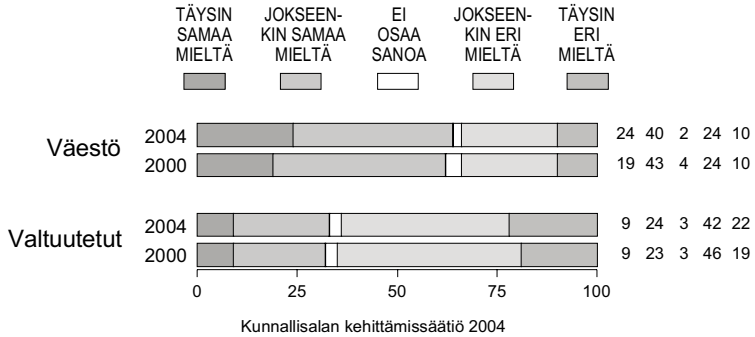
Kuvio 26. KUINKA MIELUUSTI LÄHTISI MUKAAN YHTEISKUNNALLISIIN TEHTÄVIIN, JOS PYYDETÄISIIN (%).

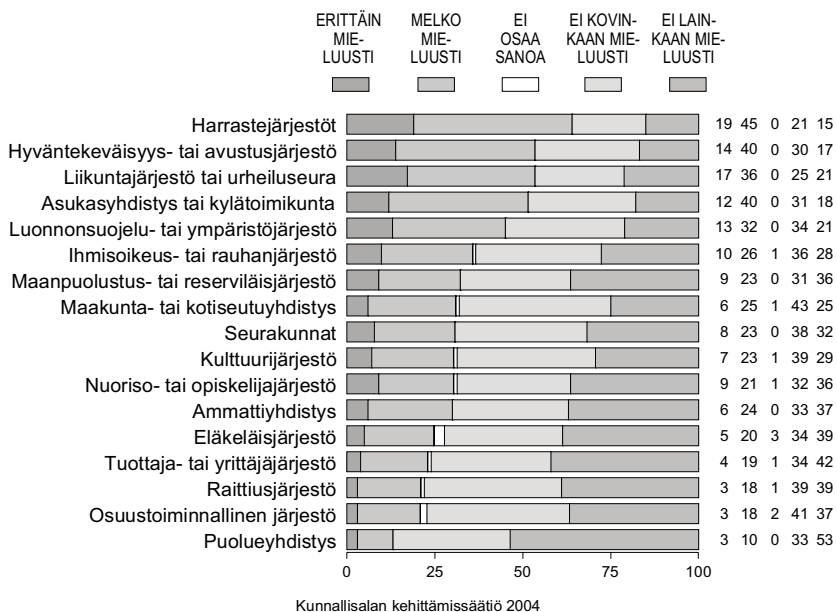
Kuvio 26b. KUJINKA MIELUUSTI LÄHTISI MUKAAN YHTEISKUNNALLISIIN TEHTÄVIIN: NUORTEN (alle 25-vuotiaat) ARVIOT VUOSINA 2000 JA 2004 (%).

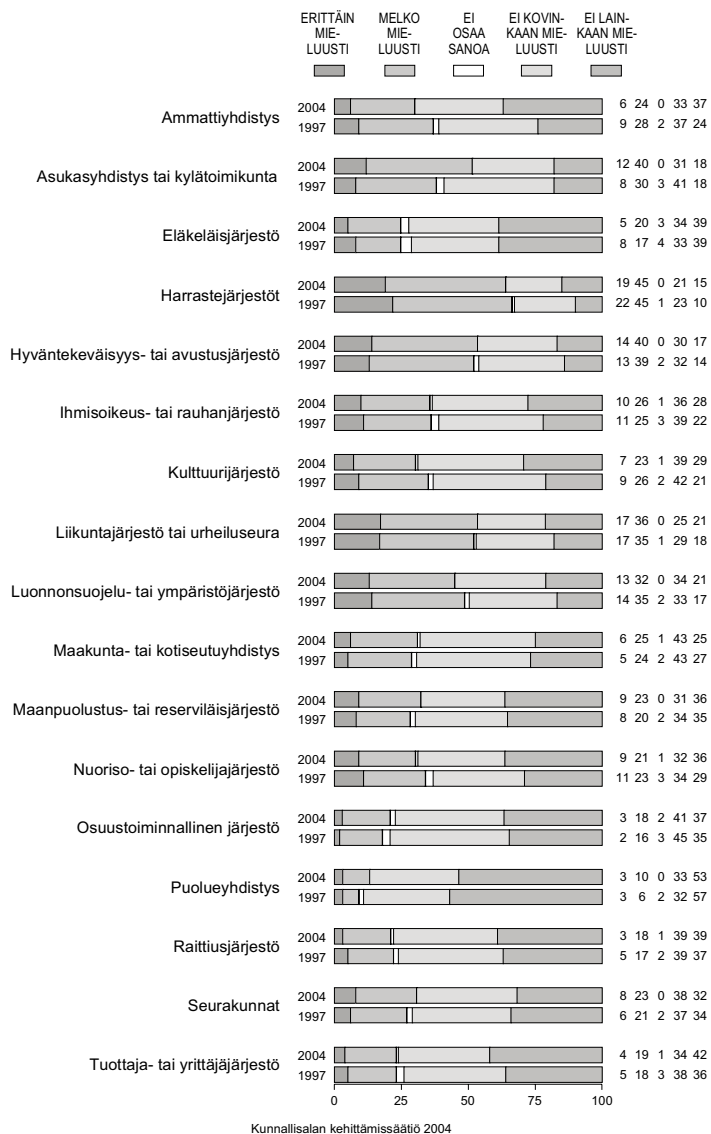
Kuvio 27. "KUNNALLISTEN LUOTTAMUSTEHTÄVIEN MÄÄRÄÄ PITÄISI LISÄTÄ TUNTUVASTI JA NÄIN TARJOTA KUNTALAISILLE ENEMMÄN MAHDOLLISUUKSIA OSALLISTUA YHTEISTEN ASIOIDEN HOITAMISEEN" (%).

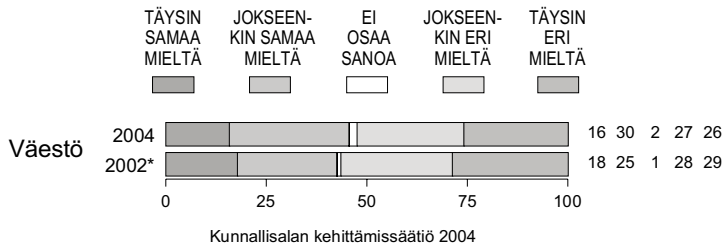
Kuvio 28. KUINKA MIELUUSTI LÄHTISI MUKAAN ERILAISTEN JÄRJESTÖJEN JA YHDISTYSTEN TOIMINTAAN (%).

Kuvio 29. KUINKA MIELUUSTI LÄHTISI MUKAAN ERILAISTEN JÄRJESTÖJEN JA YHDISTYSTEN TOIMINTAAN (%).

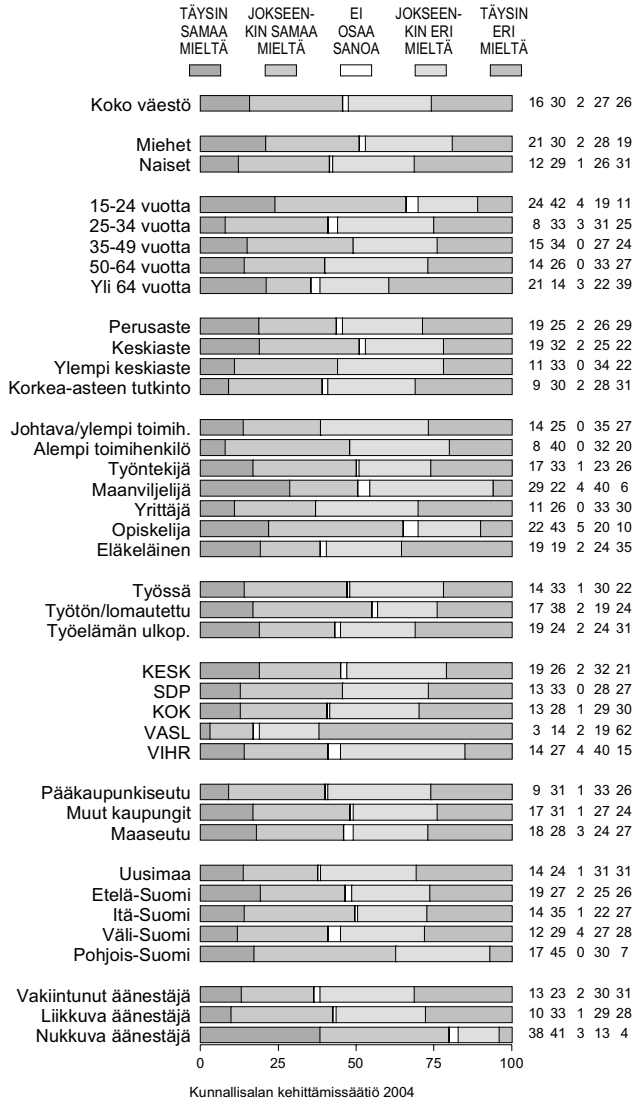

Kuvio 30. "ASIAT HOITUVAT KOTIKUNNASSANI KOHTUULLISEN HYVIN ILMAN ÄÄNTÄNI ENSI SYKSYN KUNTA*VAALEISSA" (%).

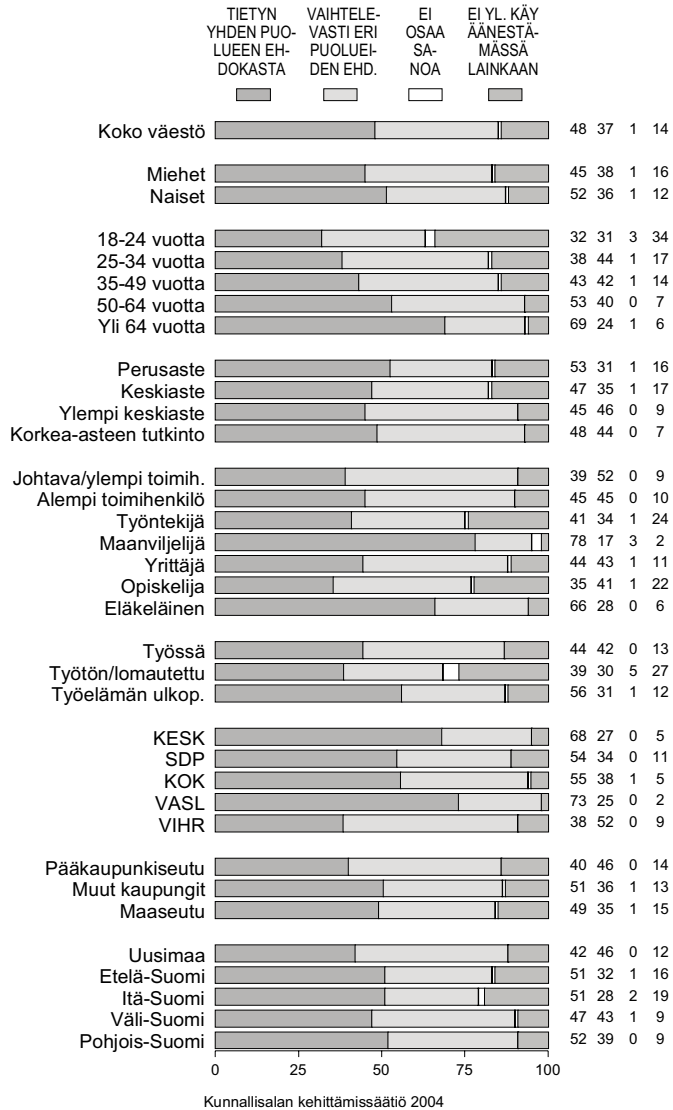

* Vertailutietona sama väittämä eduskuntavaaleihin sovellettuna: "Asiat hoituvat Suomessa kohtuullisen hyvin ilman minun ääntäni eduskuntavaaleissa".

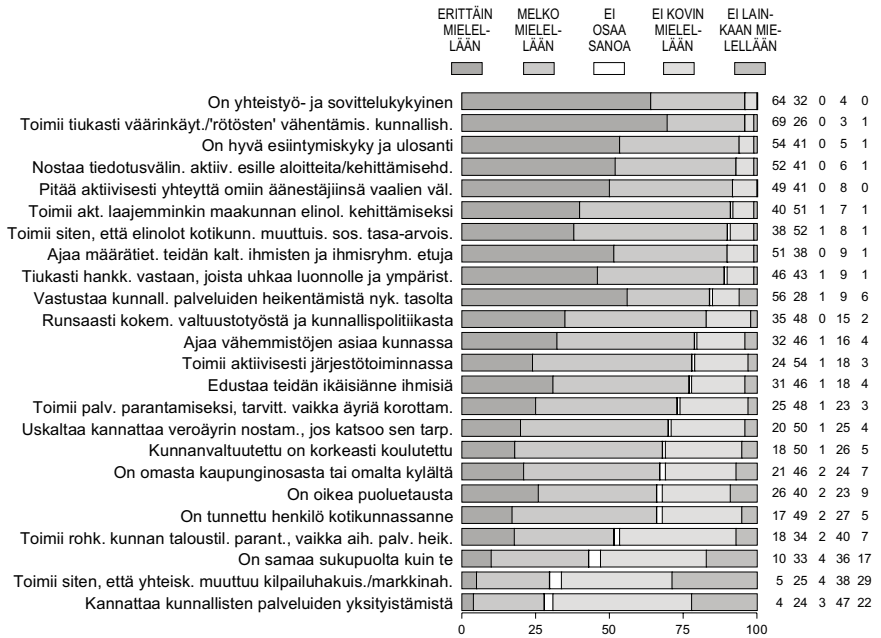
Kuvio 31. "ASIAT HOITUVAT KOTIKUNNASSANI KOHTUULLISEN HYVIN ILMAN ÄÄNTÄNI ENSI SYKSYN KUNTAVAALEISSA" (%).

Kuvio 32. MINKÄLAISENA ÄÄNESTÄJÄNÄ PITÄÄ ITSEÄÄN KUNTAVAALEISSA (%).

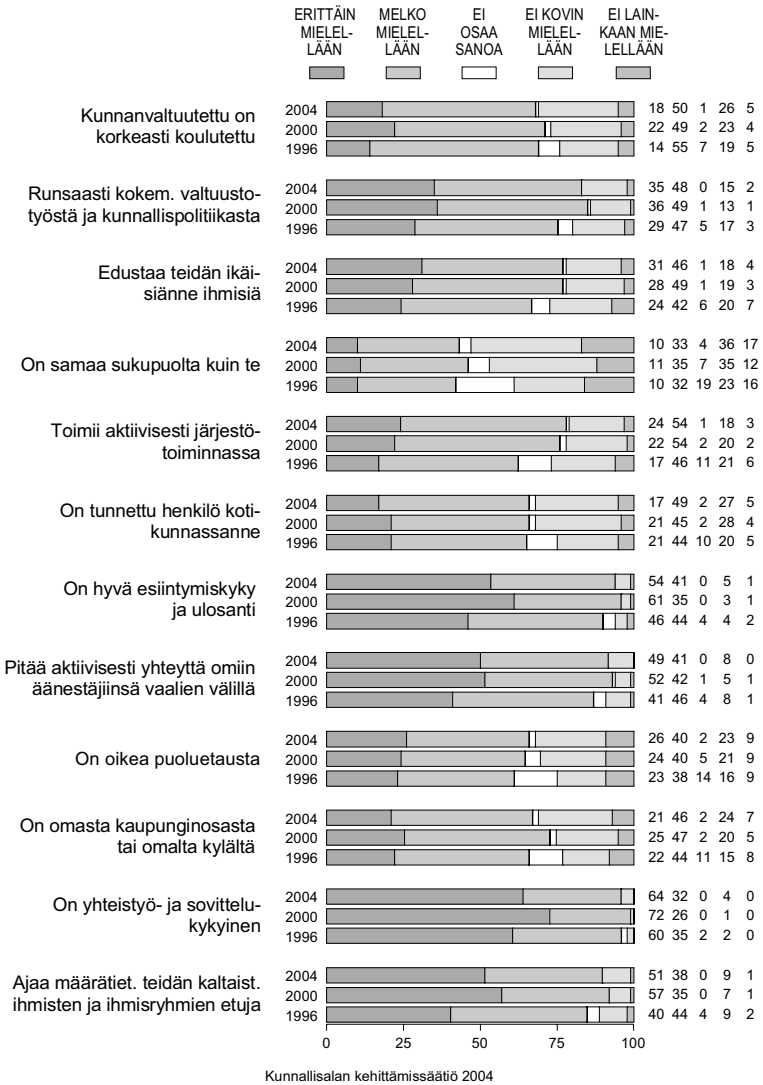

Kuvio 33. HYVÄN KUNNANVALTUUTETUN TUNNUSPIIRTEET: KUINKA MIELELLÄÄN NÄKISI OMASSA VALTUUTETUSSAAN ERI OMINAISUUKSIA (tekstejä osin lyhennetty, %).

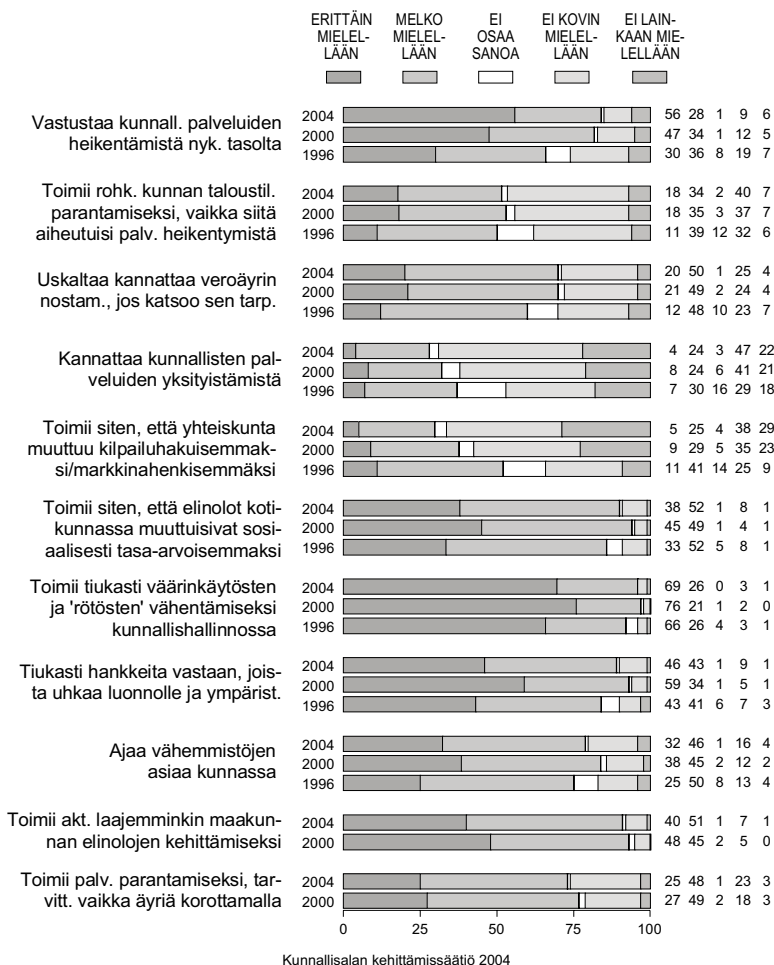

Kunnallissalan kehittämissäätiö 2004

Kuvio 34a. HYVÄN KUNNANVALTUUTETUN TUNNUSPIIRTEET: ARVIOT VUOSINA 1996, 2000 JA 2004 (%).

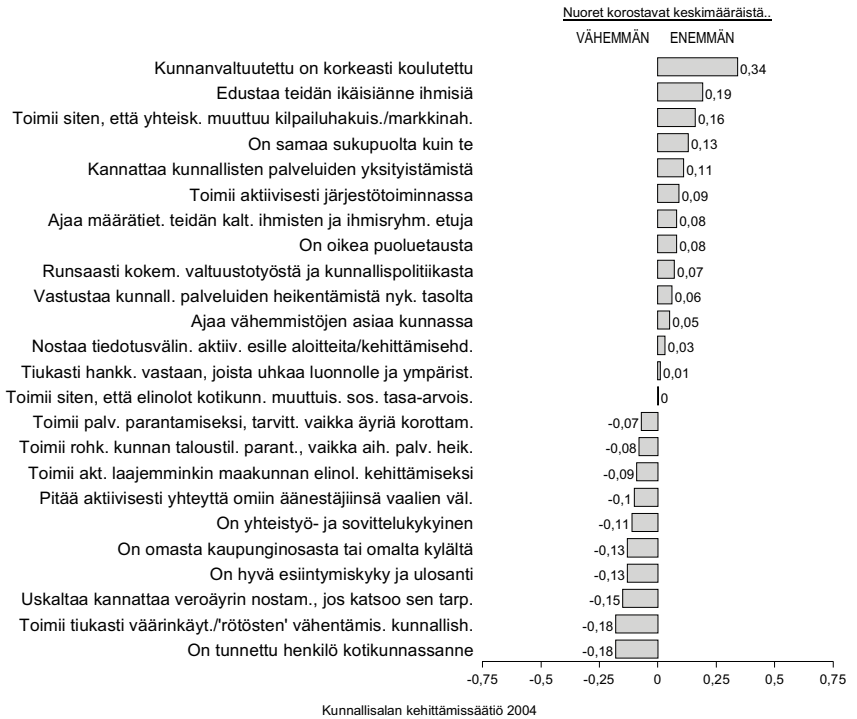
Kuvio 34b. HYVÄN KUNNANVALTUUTETUN TUNNUSPIIRTEET: ARVIOT VUOSINA 1996, 2000 JA 2004 (%).

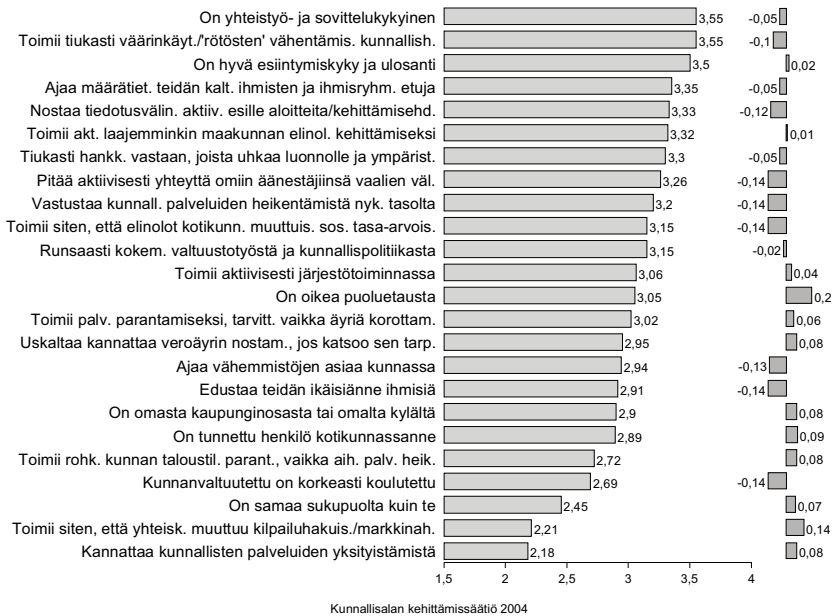
Kuvio 35. HYVÄN KUNNANVALTUUTETUN TUNNUSPIIRTEET: NAISTEN vs. MIESTEN ODOTUKSET (asteikkokeskiarvojen erotukset).

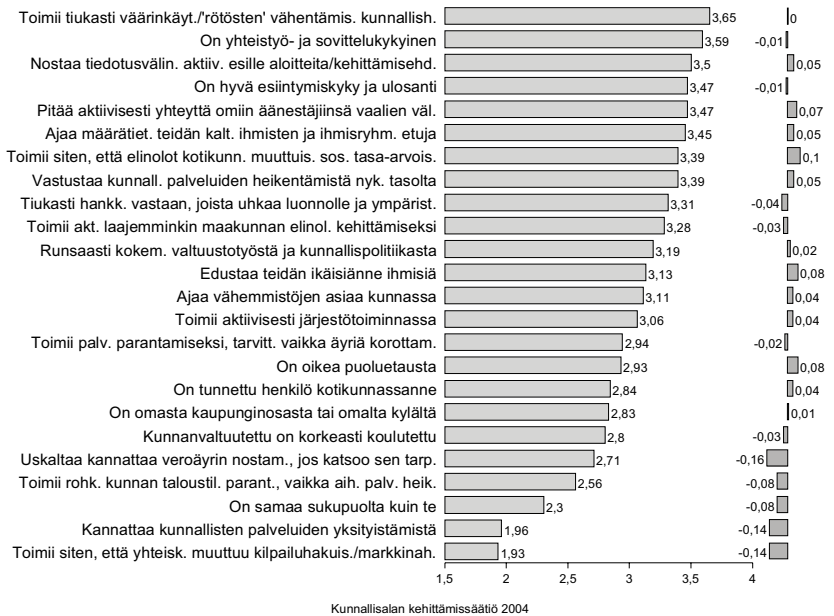
Kuvio 36. HYVÄN KUNNANVALTUUTETUN TUNNUSPIIRTEET: NUORTEN vs. KOKO VÄESTÖN ODOTUKSET (asteikkokeskiarvojen erotukset).

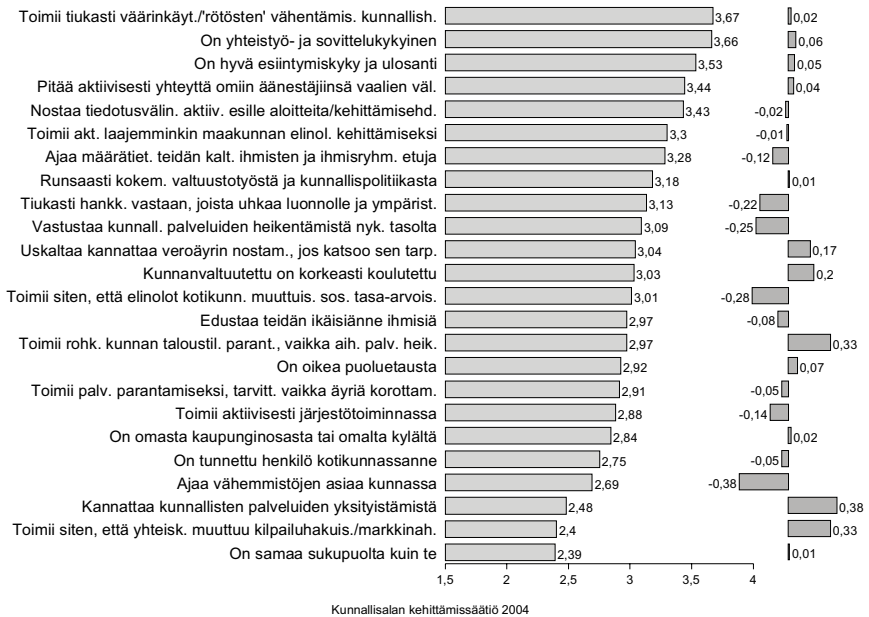
Kuvio 37. HYVÄN KUNNANVALTUUTETUN TUNNUSPIIRTEET: KESK:N KANNATTAJIEN ARVIOT
(asteikkokeskiarvot ja niiden poikkeamat koko väestön keskiarvosta).

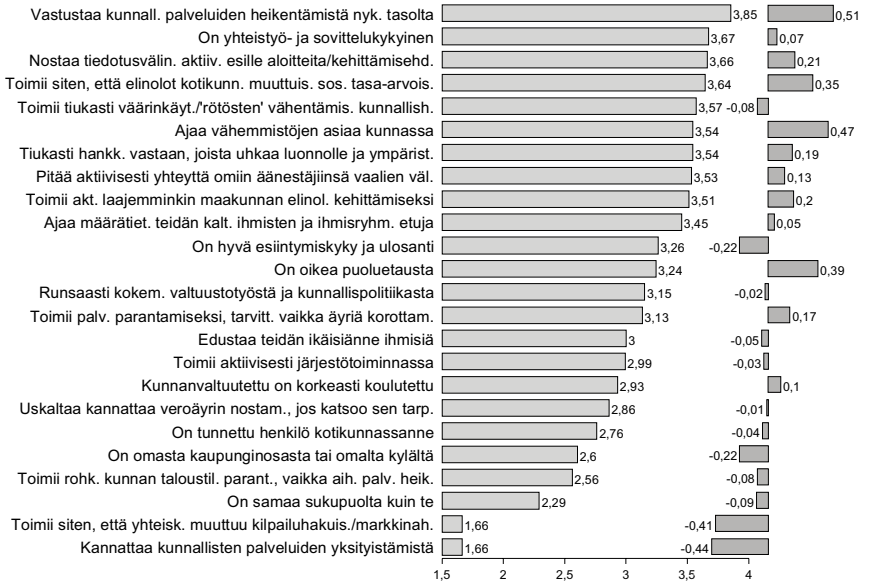
**Kuvio 38. HYVÄN KUNNANVALTUUTETUN TUNNUSPIIRTEET: SDP:N KANNATTAJIEN ARVIOT (asteik-
kokeskiarvot ja niiden poikkeamat koko väestön keskiarvosta).**

**Kuvio 39. HYVÄN KUNNANVALTUUTETUN TUNNUSPIIRTEET: KOK:N KANNATTAJIEN ARVIOT (asteik-
kokeskiarvot ja niiden poikkeamat koko väestön keskiarvosta).**

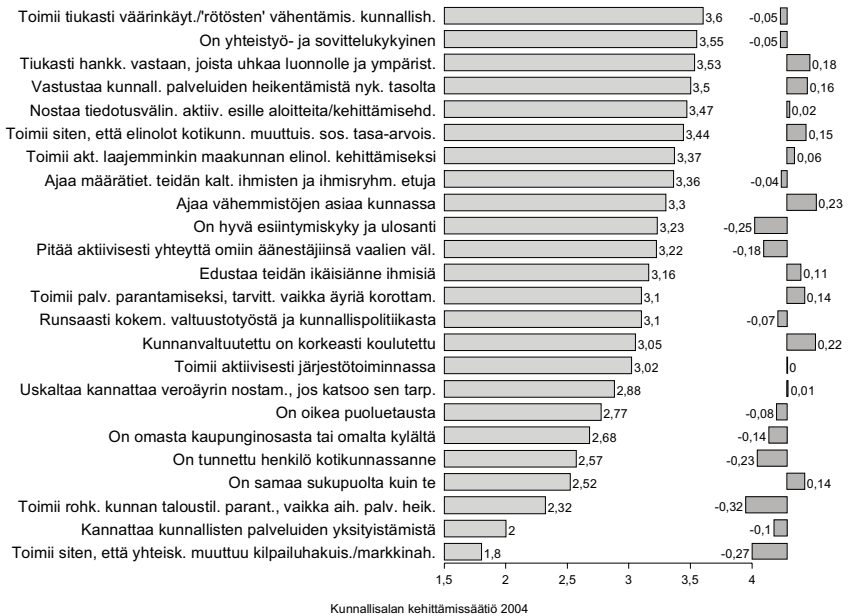

**Kuvio 40. HYVÄN KUNNANVALTUUTETUN TUNNUSPIIRTEET: VASL:N KANNATAJIEN ARVIOT (as-
teikkokeskiarvot ja niiden poikkeamat koko väestön keskiarvosta).**

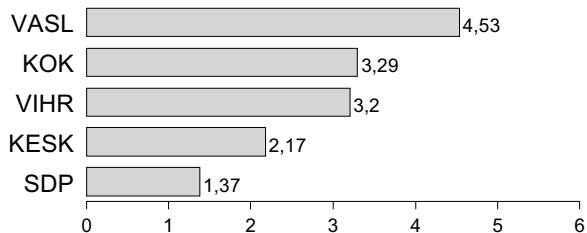

Kunnallisalan kehittämissäätiö 2004

Kuvio 41. HYVÄN KUNNANVALTUUTETUN TUNNUSPIIRTEET: VIHR:N KANNATAJIEN ARVIOT (asteikkokeskiarvot ja niiden poikkeamat koko väestön keskiarvosta).

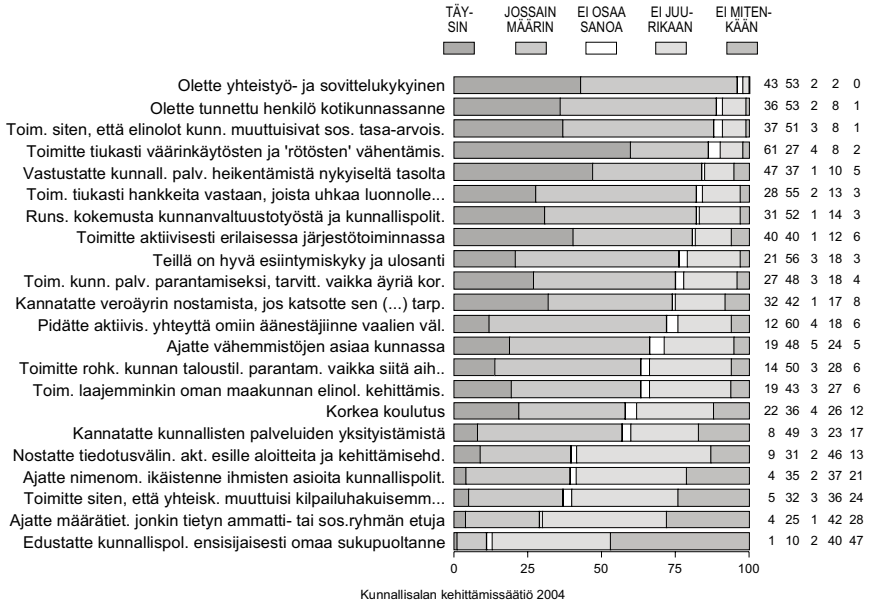

Kuvio 42. HYVÄN KUNNANVALTUUTETUN TUNNUSPIIRTEET: PUOLUEIDEN KANNATTAJAKUNTIEN ODOTUSTEN EROT SUHTEESSA KOKO VÄESTÖN KESKIMÄÄRÄISIIN ODOTUKSIIN (poikkeamien itseisarvojen summat).

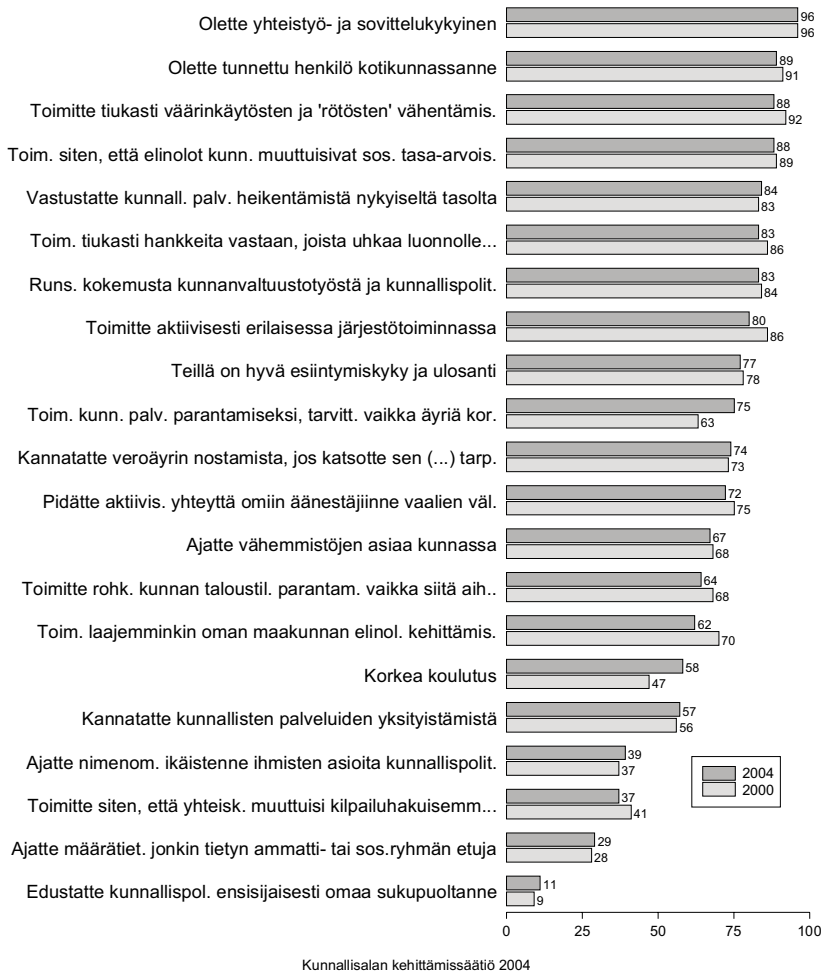

Kunnallisalan kehittämissäätiö 2004

Kuvio 43. VALTUUTETTUIJEN ARVIOT SIITÄ, MITEN ERI OMINAISUUDET SOPIVAT KUVAAMAAN HEITÄ ITSEÄÄN (%).

Kuvio 44. VALTUUTETTUIJEN ARVIOT SIITÄ, MITEN ERI OMINAISUUDET SOPIVAT KUVAAMAAN HEITÄ ITSEÄÄN (täysin tai jossain määrin, %).

Polemia-sarjassa ovat ilmestyneet

- 1 KANSALAISMIELIPIIDE JA KUNNAT
Ilmapuntari 1992
- 2 Erkki Mennola
IDEA KUNNASTA (1992)
- 3 Terho Pursiainen
KRIISIAJAN ETIIKKA (1993)
- 4 Työryhmä Kyösti Urponen (pj.), Raija Julkunen, Olli Kangas, Jorma Sipilä,
Asko Suikkanen ja Petri Kinnunen (siht.)
KASVUSTA VASTUUSEEN – sosiaalipolitiikan tulevaisuus (1993)
- 5 KANSALAISMIELIPIIDE JA KUNNAT
Ilmapuntari 1993
- 6 Pekka Ojala–Aulis Pöyhönen
LÄHEISYYSPERIAATE – hallinnon uusjako (1994)
- 7 KANSALAISMIELIPIIDE JA KUNNAT
Ilmapuntari 1994
- 8 Jorma Hämäläinen–Veikko Teikari
HENKILÖSTÖPOLITIikka PAKKORATKAISUJEN EDESSÄ (1995)
- 9 Terho Pursiainen
NOUSUKAUDEN ETIIKKA (1995)
- 10 Eero Ojanen
EIPÄJOKI
Fiktiivinen reportaasimatka mihin tahansa suomalaisen kuntaan (1995)
- 11 Heikki Koski
KANSALAINEN, KUNTA JA KANSALAISSYHTEISKUNTA (1995)
- 12 Seppo Niemelä
MUUTOSKIRJA
Rohkaisuksi murroksen maailmaan (1995)
- 13 KANSALAISMIELIPIIDE JA KUNNAT
Ilmapuntari 1995
- 14 Lauri Hautamäki
MAASEUTU ELÄÄ (1995)

- 15 Juha Kuisma–Heikki Haavisto
KAUPUNKI JA MAASEUTU
– avoliitto vai susipari (1995)
- 16 Olli Pusa
ELÄKEPOMMIN VARJOSSA (1996)
- 17 Satu Apo–Jari Ehrnrooth
MILLAISIA OLEMME?
Puheenvuoroja suomalaisista mentaliteeteista (1996)
- 18 Eira Korpinen
OPETTÄJUUTTA ETSIMÄSSÄ (1996)
- 19 Erkki Pystynen
LIITOKUNTA (1996)
- 20 Martti Sinisalmi
TYÖLLISTÄMISTÄ VAI PALVELUA? (1996)
- 21 KANSALAISMIELIPIDE JA KUNNAT
Ilmapuntari 1996
- 22 Olli Mäenpää
KUNTIEN ITSEHALLINTO EU-SUOMESSA (1997)
- 23 Tuula-Liina Varis
KRISTALLIYÖ JOENSUUN KAUPUNGINTALON TORNISSA (1997)
- 24 Terho Pursiainen
KUNNALLISTEN KÄYTÄNTÖJEN ETIIKKA
Yhteisöopin alkeet (1997)
- 25 Siv Sandberg–Krister Ståhlberg
KUNTALAISTEN KUNTA JA VALTIO (1997)
- 26 Pertti Hemánus
KUNNALLINEN TIEDOTTAMINEN JA JASKA JOKUNEN
Tutkittua tietoa ja tutkimattomia tulkintoja (1997)
- 27 KANSALAISMIELIPIDE JA KUNNAT
Ilmapuntari 1997
- 28 Esko Antola
UUSI EU? (1998)
- 29 Eero Ojanen
YHTEISKUNNAN ITSEPUOLUSTUS (1998)
- 30 Pertti Kettunen
ELINKEINOPOLITIIKAN TAITO (1998)

- 31 KANSALAISMIELIPIIDE JA KUNNAT
Ilmapuntari 1998
- 32 Torsti Kivistö
JOUTILAISUUSYHTEISKUNTA (1998)
- 33 Erkki Mennola
IDEA MAAKUNNASTA (1999)
- 34 Jorma Hämäläinen
MINÄ KUNNANJOHTAJA (1999)
- 35 SINÄ KUNNANJOHTAJA (1999)
- 36 Juha Talvitie
KUNTA VAI MAAKUNTA?
Globalisaatio ja regionalismi (2000)
- 37 Juha Sihvola
YKSILÖNÄ YHTEISÖSSÄ
Näkökulmia paikallisuuteen, globalisaatioon ja hyvään elämään (2000)
- 38 KANSALAISMIELIPIIDE JA KUNNAT
Ilmapuntari 2000
- 39 Seppo Niemelä
TULISIELU
Verkostoajan aluekehittäjä (2000)
- 40 Kauko Heuru
ITSEHALLINNON AIKA (2001)
- 41 Heikki Eskelinen
ALUEPOLITIIKKA RAUTAHÄKISSÄ (2001)
- 42 Matti Wiberg
PALUU POLITIIKKAAN (2001)
- 43 KANSALAISMIELIPIIDE JA KUNNAT
Ilmapuntari 2001
- 44 Ilkka Virtanen
YLIOPISTOJEN KOLMAS TEHTÄVÄ (2002)
- 45 Arvo Myllymäki
KUNTIEN KUJANJUOKSU (2002)
- 46 Risto Eräsaari
KUINKA TURVATON ON RIITTÄVÄN TURVALLINEN? (2002)

- 47 KANSALAISMIELIPIIDE JA KUNNAT
Ilmapuntari 2002
- 48 Pentti Arajärvi
PAREMMINVOINTIYHTEISKUNTA (2003)
- 49 Eero Uusitalo
MAASEUTU KANSAN VAI HALLINNON KÄSISÄ? (2003)
- 50 Esko Juntunen
KUNNAN ELINKAARIHYPPY
– strateginen kehittäminen ja yhteistyö (2003)
- 51 Pekka Sauri
SUOMEN DEMOKRATISOIMINEN (2003)
- 52 Esko Aho
SATTUMA SUOSII VALMISTAUTUNUTTA (2003)
- 53 KANSALAISMIELIPIIDE JA KUNNAT
Ilmapuntari 2003
- 54 Seppo Rainisto
KUNNASTA BRÄNDI? (2004)
- 55 KANSALAISMIELIPIIDE JA KUNNAT
Ilmapuntari 2004

Kunnallisalan kehittämissäätiö KAKS rahoittaa kuntia palvelevaa tutkimus- ja kehittämistoimintaa. Tavoitteena on näin tukea kuntien itsehallintoa ja parantaa niiden toimintamahdollisuuksia.

Rahoitamme hankkeita ja tutkimuksia, joiden arvioimme olevan kuntien tulevaisuuden kannalta keskeisimpiä. Tuloksien tulee olla sovellettavissa käytäntöön. Rahoitettavilta hankkeilta edellytetään ennakkoluulotonta ja uutta uraa luovaa otetta.

Säätiöllä on *Polemiikki*-niminen asiakaslehti ja kaksi julkaisusarjaa: *Polemia-sarja*, jossa käsitellään kunnille tärkeitä strategisia kysymyksiä ajattelua herättävällä tavalla.

Tutkimusjulkaisut-sarja, jossa julkaistaan osa säätiön rahoittamista tutkimuksista. Pääosa säätiön rahoittamista tutkimuksista julkaistaan tekijätahon omista julkaisusarjoissa.

Toimintamme ja julkaisumme esitellään tarkasti kotisivuillamme www.kaks.fi.

Vuonna 1990 perustettu itsenäinen säätiö rahoittaa toimintansa sijoitustuotoilla.

Osoite	Kasarmikatu 23 A 15 00130 Helsinki
Puhelin	(09) 6226 570
Telekopio	(09) 6226 5710
Asiamies	Lasse Ristikartano, (09) 6226 5720
Tutkimusasiamies	Veli Pelkonen, (09) 6226 5740
Taloudenhoitaja	Anja Kirves, (09) 6226 5730
Viestintäassistentti	Mari Pelander, (09) 6226 5750

Tutustu kotisivuihimme (www.kaks.fi)!

